

ANALIZA PRAVNOG OKVIRA RADA I POSLOVANJA PRAVNIH SUBJEKATA ČIJA DELATNOST UKLJUČUJE DECU

U KONTEKSTU SPREČAVANJA
I ZAŠTITE DECE OD NASILJA,
SEKSUALNE EKSPLOATACIJE
I ZLOSTAVLJANJA

**ANALIZA
PRAVNOG OKVIRA
RADA I POSLOVANJA
PRAVNIH SUBJEKATA
ČIJA DELATNOST
UKLJUČUJE DECU**

**U KONTEKSTU SPREČAVANJA
I ZAŠTITE DECE OD NASILJA,
SEKSUALNE EKSPLOATACIJE
I ZLOSTAVLJANJA**

ANALIZA PRAVNOG OKVIRA RADA I POSLOVANJA PRAVNIH SUBJEKATA ČIJA DELATNOST UKLJUČUJE DECU

U KONTEKSTU SPREČAVANJA
I ZAŠTITE DECE OD NASILJA,
SEKSUALNE EKSPLOATACIJE
I ZLOSTAVLJANJA

Izdavač

Mreža organizacija za decu Srbije (MODS)

Za izdavača

Saša Stefanović,
direktor MODS-a

Autorke

Dr Nevena Petrušić
Dr Kosana Beker

Dizajn

Rastko Toholj

ISBN 978-86-6425-108-2

Publikovano u januaru 2023. godine

**Analiza i publikacija nastale su u partnerstvu UNICEF-a u Srbiji
i Mreže organizacija za decu Srbije – MODS.**

**Stavovi i mišljenja u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove
i mišljenja UNICEF-a u Srbiji.**

SADRŽAJ

1	UVODNE NAPOMENE	4
2	MEĐUNARODNI STANDARDI ZAŠTITE DECE OD NASILJA	6
3	POJMOVNA ODREĐENJA	8
4	PREDMET I CILJ ANALIZE	9
4.1	Propisi u oblasti sporta i rekreacije	9
4.2	Propisi o osnivanju i radu udruženja, zadužbina i fondacija	14
4.3	Propisi o volontiranju	17
4.4	Propisi i etički standardi u poslovnom sektoru	18
4.5	Propisi u oblasti kulture	20
4.6	Propisi u oblasti turizma i ugostiteljstva	21
4.7	Propisi u oblasti saobraćaja	23
4.8	Propisi i etički standardi u javnom sektoru	24
4.9	Drugi propisi	24
5	PREPORUKE	26

1 UVODNE NAPOMENE

Ustav Republike Srbije¹ jemči da deca uživaju ljudska prava u skladu s svojim uzrastom i duševnom zrelošću, te da su zaštićena od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebljavanja.² Prema Ustavu, opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori sastavni su deo pravnog poretka Republike Srbije i neposredno se primenjuju,³ a odredbe o ljudskim i manjinskim pravima tumače saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje.⁴ Republika Srbija je potvrdila sve najznačajnije međunarodne ugovore koji se odnose na ostvarivanje i zaštitu prava deteta, čime je preuzela obaveze da svakom detetu na svojoj teritoriji obezbedi najviši stepen ostvarivanja prava garantovanih međunarodnim ugovorima.

Poslednjih par decenija u Srbiji je znatno unapređen sistem zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Uspostavljen je pravni okvir intervencija i realizovan je veliki broj aktivnosti usmeren na podizanje svesti stručne i opšte javnosti o posledicama nedopuštenih postupanja prema deci i potrebi zaštite dece od svake zloupotrebe.

Krivičnopravna zaštita dece od nasilja regulisana je nizom zakona. Krivičnim zakonikom⁵ inkriminisana su mnoga dela fizičkog, psihičkog i seksualnog nasilja prema deci, Zakonikom o krivičnom postupku propisana su pravila o detetu kao posebno osetljivom svedoku⁶; Zakonom o ma-

loletnim učiniocima krivičnih dela⁷ propisana su pravila o postupanju prema maloletnim učiniocima krivičnih dela, kao i pravila o zaštiti dece i maloletnika kao oštećenih u krivičnom postupku. Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima⁸ propisuje posebne mere za učinioce krivičnih dela protiv polne slobode izvršenih prema maloletnim licima. Porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici regulisana je Porodičnim zakonom,⁹ a Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici¹⁰ regulisane su hitne mere zaštite i pružanje pomoći i podrške žrtvama nasilja.

Prava deteta nisu regulisana jedinstvenim aktom, već su u primeni brojni zakoni kojima su parcijalno regulisana pojedina prava deteta. Na inicijativu Zaštitnika građana pripremljen je Nacrt zakona o pravima deteta, čija je sadržina proširena. Tokom 2019. predmet javne rasprave bio je Nacrt zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta. U odeljku posvećenom zaštiti dece od nasilja sadržano je niz odredbi kojima je utvrđena obaveza organa javne vlasti da planskim dokumentima utvrde mere za prevenciju faktora rizika po zdravlje i bezbedan život i razvoj deteta i regulišu postupanje u slučajevima pojave nasilja nad decom.¹¹ Pored toga, utvrđena je njihova dužnost da obezbede kontinuiranu obuku o faktorima rizika po zdravlje i bezbedan život i razvoj deteta, merama prevencije i posebnim merama zaštite od nasilja za decu, roditelje, staratelje, hranitelje, usvojitelje i druga fizička lica koja podižu i neguju dete i za zaposlene koji rade sa decom.¹² Nacrtom su utvrđene

¹ Službeni glasnik RS, br. 98/2006.

² Član 64. Ustava Srbije.

³ Član 16. stav 2. Ustava Srbije.

⁴ Član 18. stav 3. Ustava Srbije.

⁵ Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

⁶ Službeni glasnik RS, br. 6/16, 24/18 i 87/2018.

⁷ Službeni glasnik RS, br. 85/2005.

⁸ Službeni glasnik RS, br. 32/2013.

⁹ Službeni glasnik RS, br. 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015.

¹⁰ Službeni glasnik RS, br. 94/2016.

¹¹ Član 30. Nacrta zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta.

¹² Član 31. Nacrta zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta.

posebne mere zaštite deteta žrtve nasilja, koje se odnose na prijavljivanje, istragu, intervencije socijalne i porodič-nopravne zaštite, krivično gonjenje i izricanje sankcija izvršiocima nasilja, kao i da obezbede stalno dostupne i besplatne službe podrške deci u slučaju potrebe za posebnim merama zaštite.¹³

Postupanje profesionalaca i standardi profesionalnog rada u radu sa decom u cilju prepoznavanja, sprečavanja i zaštite dece od nasilja utvrđeni su protokolima koji sadrže smernice za postupanje profesionalaca u slučajevima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja dece i njihovo koordinisano delovanje. Usvojen je *Opšti protokol o postupanju i saradnji ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima* (2011)¹⁴, kojim je uspostavljena međusektorska saradnja ministarstava nadležnih za rad i socijalnu politiku, pravdu, unutrašnje poslove i zdravlje.¹⁵ Usvojeni su i sektorski protokoli: Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama (2007), Posebni protokol u ustanovama socijalne zaštite od zlostavljanja i zanemarivanja (2008),¹⁶ Posebni protokol o postupanju pravosudnih organa u zaštiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja (2009), Posebni protokol sistema zdravstvene zaštite za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja (2009),¹⁷ koji je 2017. godine inoviran, kao i Posebni protokol o postupanju policijskih službenika u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja (2012).¹⁸ Usvojen je 2020. godine Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje iz 2020. godine.¹⁹ Za primenu ovih protokola pripremljen je veliki broj priručnika i uputstava i održan veliki broj obuka namenjenih profesionalcima iz različitih sektora.

Tokom 2020. godine usvojena je *Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period od 2020. do 2023. godine*²⁰ kojom je definisana politika države na planu sprečavanja, suzbijanja i zaštite dece od nasilja u svim okruženjima u kojima se ono događa: u porodici, predškolskoj ustanovi, školi, institucijama za decu bez roditeljskog staranja, decu sa invaliditetom, decu u sukobu sa zakonom, kao i nasilje u zajednici, izvan kuće i vaspitno-obrazovnih i drugih ustanova, od strane detetu poznatih ili nepoznatih osoba. Polazište strategije je da dete ima pravo na slobodu od svih oblika nasilja, zlostavljanja, zloupotrebe ili zanemarivanja, da je obaveza države da primeni mere za sprečavanje nasilja nad decom i da obezbedi zaštitu deteta od svih oblika nasilja u svim okruženjima: u porodici, ustanovama, institucijama i široj društvenoj sredini, te da svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotreba ili zanemarivanja deteta, kojima se ugrožava ili narušava fizički, psihički i moralni integritetčnosti deteta predstavljaju povredu jednog od osnovnih prava deteta – prava na život, opstanak i razvoj. Akcionim planom za sprovođenje strategije za period 2020-2023.²¹ planirano je preduzimanje niza mera za ostvarivanje opšteg i tri posebna cilja definisana strategijom.²²

Prema nalazima brojnih istraživanja, nasilje prema deci u Republici Srbiji je i dalje raširena pojava u svim okruženjima u kojima deca žive i borave. U nacionalnom izveštaju „Nasilje prema deci u Srbiji. Determinante, faktori i intervencije”,²³ koji je zasnovan na analizi politika, programa i praksi u oblasti prevencije i zaštite od nasilja nad decom, prethodna strategija nije ostvarila svoj puni uticaj. Jedan od razloga jeste i to što je sistem više fokusiran na odgovor i zaštitu nego na prevenciju i što su programi prevencije retki, nisu redovni ni sistematski i najčešće nemaju veliki obuhvat.

¹³ Član 32. Nacrta zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta.

¹⁴ *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 – ispr., 72/09, 111/09, 121/09, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19.

¹⁵ Pored pomenutog protokola, usvojen je i Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja (2005, koji je inoviran februara 2022. kao Opšti protokol za zaštitu dece od nasilja, dostupno na: <https://mtt.gov.rs/extfile/sr/35759/Op%20C5%A1ti%20protokol%20za%20za%20C5%A1ti%20dece%20od%20nasilja1.pdf>

¹⁶ <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Posebni%20protokol%20socijalna%20zastita.pdf>

¹⁷ Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Posebni%20protokol%20zdravlje.pdf>

¹⁸ Dostupno na: <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Posebni%20protokol%20policija.pdf>

¹⁹ *Službeni glasnik RS*, br. 46/2019 i 104/2020. Stupanjem na snagu ovog pravilnika prestao je da važi Pravilnik o Protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje (*Službeni glasnik RS*, br. 30/2010).

²⁰ *Službeni glasnik RS*, br. 80/2020.

²¹ Dostupno na: https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2020-05/AP%20uz%20Strategiju_sprečavanja_nasilja%20nad%20decom.pdf

²² Opšti cilj strategije jeste obezbeđen kontinuirani sveobuhvatni odgovor društva na nasilje prema deci, u skladu sa dinamikom izazova, rizika i pretnji, kroz unapređen sistem prevencije, zaštite i podrške, koji se ostvaruje realizacijom tri posebna cilja: 1) Prevencija i sistematski rad na promeni stavova, vrednosti i ponašanja u odnosu na nasilje prema deci, 2) Intervencije usmerene ka zaštiti dece od nasilja, 3) Normativni okvir, institucionalni i organizacioni mehanizmi za prevenciju i zaštitu dece od nasilja.

²³ Nasilje prema deci u Srbiji. Determinante faktori rizika i intervencije. Nacionalni izveštaj, UNICEF, Beograd, 2016. godine.

2 MEĐUNARODNI STANDARDI ZAŠTITE DECE OD NASILJA

Iskorenjivanje svih oblika nasilja prema deci utvrđeno je kao jedan od globalnih ciljeva održivog razvoja u Agendi 2030,²⁴ u okviru cilja 16: Mir, pravda i snažne institucije.²⁵

Konvencija o pravima deteta (KPD)²⁶ obavezuje države ugovornice da preduzmu odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili psihološkog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu.²⁷ Ove mere obuhvataju usvajanje socijalnih programa za obezbeđivanje neophodne podrške detetu i onima koji se o detetu staraju, kao i drugih oblika zaštite i sprečavanja, utvrđivanja, prijavljivanja, prosleđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva zlostavljanja deteta, uključujući i sudsku zaštitu. Konvencija takođe obavezuje države ugovornice da štite decu od svih oblika seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, te da radi ostvarivanja ovog cilja preduzimaju odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere za sprečavanje navođenja ili prisiljavanja deteta na učešće u bilo kojoj nezakonitoj seksualnoj aktivnosti, iskorišćavanja dece za prostituciju ili druge nezakonite seksualne radnje i iskorišćavanja dece u pornografskim predstavama i materijalima.²⁸ Utvrđena je i obaveza država ugovornica da preduzimaju odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere radi sprečavanja otmice, prodaje i trgovine decom.²⁹ Zabranjeni su i svi drugi oblici iskorišćavanja (eksploataci-

je) dece, štetni po bilo koji vid detetove dobrobiti.³⁰ Obaveza je država članica da obezbede zaštitu deteta od nehumanih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja. Obaveze države u domenu sprečavanja i procesuiranja seksualnog nasilja prema deci proističu iz Fakultativnog protokola o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, uz Konvenciju o pravima deteta iz 2003. godine.³¹

U *Opštem komentaru broj 13: Pravo deteta na slobodu od svih oblika nasilja*,³² Komitet za prava deteta svoje komentare zasniva na stavu da nasilje nad decom nikada nije opravdano i da se svako nasilje nad decom može sprečiti.³³ Komitet stoji na stanovištu da je sprečavanje svih oblika nasilja prema deci od ključnog značaja za unapređenje svih prava deteta garantovanih KPD, uključujući pravo deteta na poštovanje njegovog ljudskog dostojanstva i fizičkog i psihičkog integriteta, te da pristup u uspostavljanju sistema za sprečavanje nasilja i odgovor na nasilje mora biti zasnovan na pravima deteta, a ne na dobrobiti, što je od posebnog značaja za postupke u kojima se deci pruža zaštita od nasilja. Prema stavu Komiteta, dužnost države da obezbedi zaštitu dece od nasilja odnosi se na svu decu, bez obzira na to ko su počinioci nasilja i u kom okruženju se nasilje događa. To mogu biti roditelji, komšije, vršnjaci i nepoznate osobe, a nasilje može biti izvršeno u okviru porodice, u obrazovnim i socijalnim ustanovama, policijskim stanicama, pravosudnim ustanovama i dr.³⁴

²⁴ Dostupno na: <https://www.globalgoals.org/>

²⁵ Paragraf 16a Agende 2030.

²⁶ *Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 15/90.

²⁷ Član 19. KPD.

²⁸ Član 34. KPD.

²⁹ Član 35. KPD.

³⁰ Član 36. KPD.

³¹ Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, uz Konvenciju o pravima deteta, *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, br. 7/02.

³² CRC/C/GC/13, 18.3.2011, dostupno na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f13&Lang=en

³³ Opšti komentar broj 13, paragraf 3.

³⁴ Opšti komentar broj 13, paragraf 34.

Komiteta za prava deteta posebno ukazuje na potrebu da mere budu sveobuhvatne i efikasne, kako bi se sprečili svi oblici nasilja prema deci i odgovorilo na njih, kao i da je potrebno uspostaviti integrisan, povezan, interdisciplinarni i koordiniran sistem, koji obuhvata čitav dijapazon mera, za čiji je razvoj, praćenje i procenu od ključnog značaja učešće same dece.³⁵ U pogledu opsega intervencija, Komitet ukazuje na ključna polja delovanja. U domenu prevencije nasilja prema deci, ukazano je na potrebu preduzimanja mera usmerenih prema opštoj javnosti, deci, porodicama i zajednici, profesionalcima i institucijama. Posebno je apostrofirana obaveza identifikovanja faktora rizika od nasilja prema određenoj deci/grupi dece i indikatora za prepoznavanje lošeg postupanja prema deci kako bi se pravovremeno reagovalo, pri čemu se mora obezbediti da sama deca mogu da signaliziraju probleme koji se javljaju pre nego što oni dođu do kritične faze, kao i da odrasli blagovremeno prepoznaju nasilje i deluju čak i ako dete izričito ne traži pomoć.

Komiteta daje jasne smernice u pogledu uspostavljanja bezbednih, poverljivih i dostupnih mehanizama podrške za decu i druga lica kako bi prijavili nasilje, uključujući i uspostavljanje besplatnih dvadesetčetvorčasovnih telefonskih linija za pomoć i drugih informacionih kompjuterskih tehnologija³⁶. Poseban značaj imaju protokoli o saradnji koji obezbeđuju jasne smernice o koordiniranom delovanju institucija i službi na način koji obezbeđuje trenutnu i dugoročnu zaštitu i zadovoljavanje potreba deteta.

U *Konvenciji Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja* iz 2007. godine (Lanzarot konvencija)³⁷ konstatuje se da su seksualno iskorišćavanje dece, posebno dečja pornografija i prostitucija, kao i svi oblici seksualnog zlostavljanja dece, destruktivni po zdravlje i psihosocijalni razvoj deteta. Utvrđene su sveobuhvatne mere za prevenciju i zaštitu dece od ovih oblika nasilja, kažnjavanje počililaca i učešće dece u razvoju i sprovođenju državne politike, programa ili drugih inicijativa koje se odnose na borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja dece.

Konvencija o visokotehnološkom kriminalu iz 2009. godine (Budimpeštanska konvencija)³⁸ propisuje dužnosti država ugovornica u pogledu inkriminacije proizvodnje dečije pornografije u cilju njene distribucije preko kompjuterskih sistema, nuđenja ili stavljanja na raspolaganje dečije pornografije, njene distribucije ili prenošenja i dobavljanja preko kompjuterskih sistema, kao i samog posedovanja dečije pornografije u kompjuterskom sistemu ili na medijima za smeštanje kompjuterskih podataka.

Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2011. godine (Istambulska konvencija)³⁹ prepoznaje da su deca žrtve nasilja u porodici, kao i svedoci nasilja u porodici, te da je neophodno obezbediti da se prilikom pružanja usluga zaštite i podrške žrtvama vodi računa o pravima i potrebama dece svedoka svih vidova nasilja.⁴⁰

³⁵ Opšti komentar broj 13, paragraf 39.

³⁶ Isto, paragraf 49.

³⁷ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 1/10.

³⁸ Zakon o potvrđivanju Konvencije o visokotehnološkom kriminalu, *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 19/09.

³⁹ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori*, br. 12/13.

⁴⁰ Isto, član 25.

3 POJMOVNA ODREĐENJA

Det je svako ljudsko biće od rođenja do navršanih 18 godina.

Nasilje prema deci predstavlja „svaki oblik fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje”.⁴¹ Kao što je naglašeno u operativnoj definiciji nasilja prema deci Svetske zdravstvene organizacije, nasilje prema deci vrši se ne samo u porodičnom okruženju, već u okviru svih odnosa koji uključuju odgovornost, poverenje ili moć⁴²

Sigurnost dece podrazumeva da su deca zaštićena od svih šteta, zlostavljanja, nasilja, eksploatacije i zanemarivanja, što zahteva proaktivno delovanje kako bi se obezbedilo da deca budu bezbedna u okruženju u kome se nalaze. Sigurnost dece ima preventivnu komponentu i usmerena je na obezbeđenje delotvornih politika, praksi i procedura u cilju sprečavanja povreda, kao i primenu mera za izveštavanje, istraživanje i rešavanje sumnji i incidenata.⁴³

Zaštita deteta podrazumeva reagovanje u slučajevima postojanja opasnosti od povreda. Zaštita čini deo sigurnosnih mera za decu, predstavlja poslednju „liniju odbrane” u obezbeđivanju sigurnosti dece, a obuhvata i aktivnosti koje se preduzimaju kada je do povrede došlo.

Osobe koje se o detetu staraju su roditelji/staratelji deteta, ali i lica sa priznatom pravnom, profesionalno-etičkom i/ili kulturološkom odgovornošću za bezbednost, zdravlje, razvoj i dobrobit deteta, kao što su lica angažovana da brinu o deci od strane roditelja, treneri za rekreaciju i sport, poslodavci ili nadzornici na radnom mestu, osoblje u ustanovama i organizacijama u kojima deca duže ili kraće vreme borave i dr.⁴⁴

Okruženje sa organizovanim staranjem o detetu jeste mesto gde deca provode vreme pod nadzorom lica koja su odgovorna za njihovu bezbednost, kao što su obrazovne ustanove, organizacije za staranje o deci posle škole, ustanove u kojima deca provode slobodno vreme i bave se sportskim, rekreativnim i kulturnim aktivnostima i dr.

⁴¹ Opšti komentar broj 13, paragraf 4.

⁴² World Health Organisation, (1999), Report on Consultation on Child Abuse Prevention, 29-31 March 1999, Geneva, World Health Organization, document WHO/HSC/PVI/99.1.

⁴³ What is the Difference between Child Protection and Child Safeguarding? Dostupno na: <https://www.safe-ltd.com/what-is-the-difference-between-child-protection-and-child-safeguarding/>

⁴⁴ Opšti komentar broj 13, paragraf 33.

4 PREDMET I CILJ ANALIZE

Analiza postojećih propisa i procedura u domenu sprečavanja i zaštite dece od nasilja pokazuje da se oni prevashodno odnose na pružanje zaštite i pomoći i podrške detetu žrtvi nasilja i da su u fokusu oblici nasilja koji se događaju u porodici, vaspitno-obrazovnim i socijalnim ustanovama. Sprovođenje aktivnosti u cilju obezbeđivanja sigurnosti dece i smanjenja rizika od nasilja prema deci uglavnom je obaveza vaspitno-obrazovnih i socijalnih ustanova. Prevenciji nasilja u ovim ustanovama doprinose i striktni uslovi pod kojima profesionalci u ovim uslovima stižu licencu za rad, uz mogućnost da licenca bude suspendovana ili oduzeta.⁴⁵

Nasilje prema deci vrši se, međutim, u svim okruženjima u kojima deca duže ili kraće borave. Kao članovi zajednice i korisnici raznovrsnih usluga, deca stupaju u interakciju sa profesionalcima iz različitih oblasti. Deca su članovi sportskih klubova, igraonica, fitnes centara, centara za učenje jezika i razvoj umetničkih i drugih veština i sl. Ona učestvuju u kulturno-umetničkim manifestacijama, koriste usluge javnog prevoza i turističkih organizacija, a kao volonteri, u kontaktu su sa profesionalcima koji rade u privrednim i drugim organizacijama koje se javljaju kao organizatori i korisnici dečijeg volontiranja. Korišćenje ovih usluga, odnosno radno angažovanje dece podrazumeva duži ili kraći boravak deteta bez prisustva roditelja/staratelja u ili izvan poslovnih prostorija pružalaca usluga i njihovu interakciju sa profesionalcima različitog profila. To otvara mogućnost da deca, odvojena od roditelja/staratelja, budu izložena različitim oblicima nasilja od strane lica koja sa njima rade i pod čijim su nadzorom, kao i od strane drugih lica u datom okruženju. U kontekstu osiguranja bezbednosti dece i

sprečavanja nasilja nad decom to je svojevrsna „siva zona” jer ne postoje striktni propisi o dužnosti uspostavljanja internih procedura koje bi osigurale bezbedno okruženje za decu, zaštitu dece od nasilja i adekvatno reagovanje u slučajevima incidenata i sumnji na nasilje.

Predmet ove analize su propisi kojima je regulisan rad i nadzor nad radom subjekata koji obavljaju delatnost u javnom i privatnom sektoru, a koja uključuje rad sa decom. U nemogućnosti da analizom obuhvatimo propise kojima je regulisana celokupna privredna i vanprivredna delatnost, analiza je ograničena na propise koji se tiču onih delatnosti koje najčešće uključuju rad sa decom.

Osnovni cilj analize je da se ispita da li i u kojoj meri važeći propisi pružaju osnov i okvir za delovanje privrednih i drugih subjekata na planu osiguranja bezbednosti dece i prevencije i zaštite dece od nasilja od strane njihovih zaposlenih i radno angažovanih lica. Rezultati analize biće osnov za formulisanje preporuka za unapređenje pravnog okvira za delovanje pravnih subjekata u javnom i privatnom sektoru čiji rad i poslovanje uključuju rad sa decom u cilju obezbeđivanja sigurnog i bezbednog okruženja za decu i sprečavanja i zaštite dece od nasilja.

4.1 Propisi u oblasti sporta i rekreacije

Sportske i rekreativne aktivnosti dece od izuzetnog su značaja za pravilan razvoj dece, unapređenje njihovih fizičkih mogućnosti, poboljšanje zdravstvenog stanja, boljeg i svrsishodnijeg korišćenja slobodnog vremena, razvijanja socijalnih veština i odgovornog i prosocijalnog ponašanja i poboljšanje kvaliteta života. Praksa, međutim, pokazuje

⁴⁵ Videti, na primer, Pravilnik o licenciranju stručnih radnika u socijalnoj zaštiti, *Službeni glasnik RS*, br. 42/2013.

da je bavljenje sportom skopčano i sa negativnim, često i traumatičnim iskustvima dece usled nasilja, zlostavljanja i iskorišćavanja dece.⁴⁶ U takmičarskom sportu deca su izložena preterano napornim treninzima, zloupotrebi tela, neumerenoj komercijalizaciji, ilegalnom radu, doping, nasilju i drugim negativnim pojavama.⁴⁷ Prema nalazima istraživanja „Nasilno ponašanje prema i među decom i mladima u sportu” iz 2011. godine,⁴⁸ različiti vidovi nasilja prema deci uključenoj u sportske aktivnosti su veoma raširena pojava: najčešće se javlja kao verbalno nasilje u vidu vređanja, ismevanja, pretnji i zastrašivanja, dok je fizičko nasilje relativno retko kako među igračima, tako i od strane trenera. Učestala je pojava da slučajevi nasilja prođu neprimećeno i nekažnjeno, a ako su kazne i izrečene, za njih se ne zna. Čak 35,1% ispitanice dece i mladih nasilje saigrača prihvata kao neminovnost, mali procenat njih traži zaštitu odraslih (4,3%) ili drugova/drukarica (6,6%), a u slučaju nasilja od strane trenera deca se češće obraćaju roditeljima (40%) nego što nekom drugom prijavljuju nasilje.⁴⁹

U kontekstu sporta decu su izložena rizicima svojstvenim sportu, uključujući i postupke kojima se ugrožava zdravlje deteta, a jedna od naročito štetnih pojava jeste nasilje, koje se u sportskom kontekstu javlja u različitim oblicima: fizičko maltretiranje, seksualno zlostavljanje, zanemarivanje, uskraćivanje dovoljnog odmora i brige, nehuman tretman, emocionalno i psihološko zlostavljanje; obuka koja nije prilagođena individualnom fizičkom razvoju; nasilje, uznemiravanje i psihološka degradacija ili ponižavanje, korišćenje fizičke vežbe kao kazne, fizički štetne ili seksualno ponižavajuće rituale inicijacije (*hazing*), režimi ishrane i smanjenja telesne težine koji vode do poremećaja ishrane i dr.⁵⁰

U Srbiji je oblast sporta regulisana *Zakonom o sportu*,⁵¹ kojim su uređena prava i obaveze sportista i ostalih fizičkih lica u sistemu sporta, pitanja vezana za pravni položaj, organizaciju i registraciju organizacija u sistemu sporta, opšti interes i potrebe i interesi građana u oblasti sporta, finansiranje, kategorizacije, nacionalna strategija razvoja sporta, školski i univerzitetski sport i fizičko vaspitanje dece predškolskog uzrasta, sportski objekti, organizova-

nje sportskih priredaba, nacionalna priznanja i nagrade za poseban doprinos razvoju i afirmaciji sporta, vođenje evidencija i nadzor nad radom organizacija u oblasti sporta. Sportske aktivnosti i delatnosti obavljaju sportske organizacije, koje mogu imati status udruženja (sportsko udruženje) privrednog društva (sportsko privredno društvo),⁵² a stručnim radom može se baviti i preduzetnik.⁵³ Zakonom o sportu propisani su opšti uslovi za osnivanje sportskog udruženja, uključujući i opšte akte koje sportsko udruženje mora da usvoji. Nije utvrđena posebna obaveza sportskog udruženja u oblasti školskog sporta da svojim aktima uredi način sprečavanja nasilja prema deci uključenoj u sportske aktivnosti. Sportske organizacije se upisuju u registar koji vodi Agencija za privredne registre, a na osnovu podataka o upisu koje agencija dostavlja Ministarstvu za omladinu i sport, ovo ministarstvo vodi Jedinствену evidenciju udruženja, organizacija i preduzetnika u oblasti sporta.⁵⁴ Stručni rad u sportu mogu obavljati sportski stručnjaci koji ispunjavaju uslove predviđene zakonom i poseduju dozvolu za rad predviđenu sportskim pravilima. Zakonom je propisano da stručno-vaspiti rad sa decom mogu obavljati samo sportski stručnjaci koji imaju odgovarajuće više ili visoko obrazovanje u oblasti fizičkog vaspitanja i sporta ili su, pored osnovne stručne osposobljenosti, i posebno stručno osposobljeni za stručni rad sa decom.⁵⁵ Međutim, pojam „dete”, u kontekstu uslova za stručni rad sa decom, definisan je znatno uže od definicije pojma „dete” u Konvenciji o pravima deteta i obuhvata decu koja imaju manje od 16 godina života.

Zakon o sportu sadrži niz odredaba kojima se zabranjuju svi vidovi nasilja dece koja su uključena u sportske aktivnosti. Zakonom je proklamovano da bavljenje sportom mora biti humano, slobodno i dobrovoljno, zdravo i bezbedno, u skladu sa prirodnom sredinom i društvenim okruženjem, fer, tolerantno, etički prihvatljivo, odgovorno, nezavisno od zloupotreba i ciljeva koji su suprotni sportskom duhu i dostupno svim građanima pod jednakim uslovima, bez obzira na uzrast, nivo fizičkih sposobnosti, stepen eventualnog invaliditeta, pol i drugo lično svojstvo.⁵⁶ Zabranjeno je decu izlagati sportskim aktivnostima i fizičkim vežbanjima koja mogu da ugroze ili pogoršaju njihovo zdravstveno stanje ili da negativno utiču na psihosocijalni i motorički razvoj ili obrazovanje.⁵⁷ Izričito je zabranjena neposredna i posredna diskriminacija, uključujući i govor mržnje, po bilo kom stvarnom ili pretpostavljenom ličnom svojstvu. Pored toga, izričito je zabranjena i svaka vrsta zloupotreba, zlostavljanja, diskriminacije i nasilja prema deci u oblasti sporta.⁵⁸

⁴⁶ Đurđević, N. (2019) Zaštita dece u sportu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 56, br. 2, str. 305.

⁴⁷ Isto, str. 306.

⁴⁸ Istraživanje je sprovedeno u okviru projekta „Prevenција konflikata i nasilnog ponašanja prema i među decom i mladima u sportu kao delu lokalne zajednice” koga je Centar za prava deteta realizovao u saradnji sa Nemačkom organizacijom za internacionalnu saradnju GIZ (GmbH) – projekat „Jačanje struktura za osnaživanje i participaciju mladih u Srbiji” i Ministarstvom omladine i sporta Republike Srbije. Uzorak na kome je vršena statistička obrada podataka je 399 ispitanika, od čega 32% ženskog i 68% muškog pola. Istraživanje je bilo fokusirano na iskustva mladih sportista u okviru poslednjih godinu dana bavljenja sportom Dostupno na: http://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/10/Model_protokola_sr-latin.pdf

⁴⁹ Isto, str. 10.

⁵⁰ Đurđević, N. op. cit. str. 317.

⁵¹ Službeni glasnik RS, br. 10/2016.

⁵² Član 33. Zakona o sportu.

⁵³ Član 93. Zakona o sportu.

⁵⁴ Član 65. stav 5. Zakona o sportu.

⁵⁵ Član 27. st. 4. Zakona o sportu.

⁵⁶ Član 4. stav 1. Zakona o sportu.

⁵⁷ Član 22. Zakona o sportu.

⁵⁸ Član 4. stav 6. Zakona o sportu.

Važna je i odredba kojom je priznato pravo sportiste, odnosno drugog lica na naknadu štete koju pretrpi aktima diskriminacije, zloupotreba, zlostavljanja i nasilja od strane organizacije ili lica u oblasti sporta.⁵⁹

Utvrđena je dužnost organizacija u oblasti sporta, kao i lica koja obavljaju stručno-vaspitni rad sa decom u tim organizacijama, ali i svih članova i zaposlenih da promovišu ravnopravnost među decom i aktivno se suprotstavljaju svim vrstama zloupotreba, zlostavljanja, diskriminacije i nasilja. U vezi sa tim, zakonom je propisano da će bliže uslove o načinima prepoznavanja oblika zlostavljanja, zloupotrebe, diskriminacije i nasilja nad decom sporazumno propisati ministri nadležni za oblast sporta, unutrašnjih poslova, pravosuđa i zdravlja.⁶⁰ Tokom 2019. godine Ministarstvo omladine i sporta izradilo je *Predlog pravilnika o bližim uslovima o načinima prepoznavanja oblika zlostavljanja, zloupotrebe, diskriminacije i nasilja nad decom u sportu*. Nacrtom su, pored ostalog, definisani različiti oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotrebe i diskriminacije, kao i načini njihovog prepoznavanja kroz neposredno opažanje, putem prijava i druge načine.⁶¹ Pravilnik, međutim, još uvek nije usvojen, tako da zakonske norme o merama za sprečavanje nasilja prema deci u sportskom kontekstu dece nisu operacionalizovane.

Zakonom o sportu, kao opšti interes u oblasti sporta, pored ostalog, utvrđeno je i sprečavanje negativnih pojava u sportu (doping, nasilje i nedolično ponašanje, nameštanje sportskih rezultata i dr.), unapređenje zaštite zdravlja sportista, kao i unapređenje sportske rekreacije, promocija i podsticanje bavljenja sportom svih građana Republike Srbije, a naročito dece, žena, mladih i osoba sa invaliditetom.⁶² Programi iz ovih oblasti ne finansiraju se, međutim, na godišnjem nivou, već predstavljaju posebne programe za čije se finansiranje ili sufinansiranje objavljuje javni poziv.⁶³ Uslovi i kriterijumi koje sportska organizacija treba da ispunjava za finansiranje i sufinansiranje svojih godišnjih i posebnih programa uglavnom se tiču njihovog statusa. U pogledu troškova programa kojima se ostvaruje opšti interes u oblasti sporta propisano je da se oni, po pravilu, moraju odnositi na najmanje 15% aktivnosti pove-

zanih sa sportom dece.⁶⁴ Nije propisana mogućnost da se uslovima javnog poziva za (su)finansiranje utvrde posebni uslovi za sportske organizacije koje realizuju programe od opšteg interesa koje uključuju rad sa decom, uključujući, na primer, postojanje internih procedura za sprečavanje i reagovanje u slučajevima sumnje na nasilje prema deci uključenoj u sportske aktivnosti. Zakonom su okvirno utvrđene potrebe i interes građana u oblasti sporta u autonomnoj pokrajini i jedinicama lokalne samouprave.⁶⁵ Na listi ovih potreba i interesa jeste i sprečavanje negativnih pojava u sportu (doping, nasilje i nedolično ponašanje, nameštanje sportskih rezultata i dr.), ali se sprečavanje nasilja prema deci uključenoj u sportske aktivnosti ne navodi kao posebna potreba i interes. Nije predviđena mogućnost da autonomna pokrajina i jedinice lokalne samouprave propišu posebne uslove za (su)finansiranje programa sportskih organizacija koje se odnose na sportske aktivnosti u koje su uključena deca, a koje se tiču mehanizama i procedura za sprečavanje nasilja prema deci.

Zakonom o sportu propisana je obaveza organizatora sportskih priredbi da, pored ostalog, osiguraju nesmetano i bezbedno održavanje sportske priredbe, da preduzmu mere koje omogućavaju predupređenje rizika nastanka štete za sportiste, gledaoce i druge učesnike sportske priredbe i treća lica, kao i da preduzmu potrebne bezbednosne mere za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama i mere za sprečavanje drugih negativnih pojava u sportu.⁶⁶

Propisi koji su relevantni s aspekta zaštite dece od nasilja u sportskom kontekstu sadržani su u drugim zakonima i brojnim podzakonskim aktima.

*Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama*⁶⁷ utvrđuje mere za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama i u vezi sa sportskim priredbama (sportskim takmičenjima i sportskim manifestacijama), kao i obaveze organizatora i ovlašćenja nadležnih organa u sprovođenju tih mera. Cilj ovih normi je da se spreči nasilje i nedolično ponašanje prema učesnicima sportskih priredbi i obračuna između učesnika na sportskoj priredbi, uključujući i fizičke napade.⁶⁸ Kaznenim delom zakona propisane su prekršajne sankcije za nepreduzimanje propisanih preventivnih mera, kao i za lica koja krše propise o zabrani nasilja i nedoličnog ponašanja.

⁵⁹ Član 4. stav 9. Zakona o sportu.

⁶⁰ Član 4. stav 8. Zakona o sportu.

⁶¹ Na Predlog pravilnika Zaštitnik građana je dao mišljenje u kome je, pored ostalog, ukazao da definicije nasilja, zlostavljanja zloupotrebe i diskriminacije nisu u skladu sa Opštim protokolom za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja i ostalim relevantnim propisima koji regulišu oblast zaštite dece od svakog oblika nasilja, zloupotrebe i diskriminacije i relevantnim međunarodnim standardima u ovoj oblasti, kao i da je potrebno usaglasiti njegove odredbe koje se tiču procesa zaštite dece sa relevantnim odredbama Opšteg protokola. Videti Mišljenje Zaštitnika građana na Predlog pravilnika o bližim uslovima o načinima prepoznavanja oblika zlostavljanja, zloupotrebe, diskriminacije i nasilja nad decom u sportu, br. 353-27/19 od 3.5.2019.

⁶² Član 112. stav. 1. tačke 9, 10 i 11. Zakona o sportu.

⁶³ Član 113. Zakona o sportu.

⁶⁴ Član 118. stav 12. Zakona o sportu.

⁶⁵ Član 134. stav 1 tačka 9. 137. stav 1. tačka 11. Zakona o sportu.

⁶⁶ Član 157. stav 1. tačke 1-3. Zakona o sportu.

⁶⁷ *Službeni glasnik RS*, br. 67/2003, 101/2005 – dr. zakon, 90/2007, 72/2009 – dr. zakon, 111/2009, 104/2013 – dr. zakon i 87/2018.

⁶⁸ Član 4. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama.

*Zakon o sprečavanju dopinga u sportu*⁶⁹ reguliše mere i aktivnosti za sprečavanje dopinga u sportu. Kaznenim delom zakona propisana je kazna od dve do 10 godina zatvora za lica koja maloletnom sportisti u cilju dopinga u sportu daju ili propišu, ili izdaju ili na maloletnom sportisti primene doping sredstvo ili ga navedu, pomognu mu, ili mu na drugi način omoguće da upotrebi doping sredstvo.⁷⁰

U cilju koordinisanog delovanja na planu sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja gledalaca na sportskim priredbama, dopinga u sportu i drugih negativnih pojava u sportu Zakonom o sportu propisana je obaveza Vlade da obrazuje Nacionalni savet za sprečavanje negativnih pojava u sportu i utvrdi njegov sastav, zadatke i druga pitanja od značaja za njegov rad. U sastav Nacionalnog saveta obavezno ulaze predstavnici ministarstava nadležnih za unutrašnje poslove, pravosuđe, obrazovanje i sport. Pored toga, nadležni ministar osniva i Savet za sport, sastavljen od uglednih stručnjaka iz oblasti sporta, čije je angažovanje u savetu počasne prirode.⁷¹ Vlada je 2017. godine obrazovala Nacionalni savet,⁷² ali nema javno dostupnih podataka o temama kojima se bavio, niti o rezultatima njegovog rada.

U prevenciji nasilja prema deci u sportskom kontekstu od značaja su odredbe kojima se obezbeđuje da treneri i drugi sportski stručnjaci koji rade sa decom imaju visok nivo znanja o pravima dece i veštine potrebne za prepoznavanje i reagovanje u slučajevima nasilja prema deci. To podrazumeva da ova znanja i veštine budu sastavni deo programa obuke stručnih radnika, kao i da postoje odgovarajući uslovi za dobijanje dozvole za rad sportskih stručnjaka.

Pravilnikom o bližim uslovima za obavljanje sportskih aktivnosti i sportskih delatnosti⁷³ propisano je da sportski stručnjak koji radi sa decom mora imati odgovarajuće više ili visoko obrazovanje u oblasti fizičkog vaspitanja i sporta, ili da je pored osnovne stručne osposobljenosti i posebno stručno osposobljen za stručni rad sa decom.⁷⁴

Plan i program stručnog osposobljavanja za obavljanje stručnih poslova u sportu⁷⁵ regulisan je *Pravilnikom o stručnom osposobljavanju i usavršavanju za obavljanje određenih stručnih poslova u sportu*.⁷⁶ Pored ostalog, pravilnikom

je regulisan okvirni plan i program i način stručnog osposobljavanja i usavršavanja sportskih stručnjaka, uslovi, način i postupak izdavanja, obnavljanja i oduzimanja dozvole za rad visokoškolskim ustanovama i drugim organizacijama u oblasti sporta koje se bave stručnim osposobljavanjem, broj polaznika stručnog osposobljavanja koji se u okviru jedne grupe može upisati i obrazac uverenja o završenom stručnom osposobljavanju. Pravilnikom je propisano da se stručno osposobljavanje vrši u okviru četiri nivoa stručne osposobljenosti, pri čemu se najviši, četvrti nivo stiče stručnim osposobljavanjem (teorijskim i praktičnim), u trajanju od 360 sati obuke za obavljanje određene vrste stručnih poslova sa decom u sportu.⁷⁷

Uslovi koje organizacija treba da ispunjava da bi se bavila stručnim osposobljavanjem u oblasti sporta tiču se prostora, opreme, kadrova, i plana i programa stručnog osposobljavanja, kao i dozvole za rad.⁷⁸ Pravilnikom je utvrđeno da organizacija mora imati plan stručnog osposobljavanja, pri čemu je propisana sadržina opšteg i posebnog dela plana stručnog usavršavanja. Opšti deo plana stručnog usavršavanja za sportska zanimanja trener u sportu, instruktor u sportu i organizator rekreacije u sportu čine nastavni sadržaji koji obuhvataju: osnove sportske antropologije, osnove teorije i metodike sportskog treninga; osnove sportske statistike i informatike; osnove organizacije sporta i zakonske uređenosti sporta u Republici Srbiji i prva pomoć. Posebni deo plana stručnog osposobljavanja sportskih stručnjaka određuje se prema grani sporta i usko je stručan.⁷⁹ Posebni nastavni sadržaji propisani su za program stručnog osposobljavanja za sportsko zanimanje menadžer u sportu i druga organizaciono-poslovna zanimanja. Ovi nastavni sadržaji, pored ostalog, uključuju i upravljanje bezbednosnim i drugim rizicima u sportu.⁸⁰ Analiza planova stručnog usavršavanja pokazuje da oni ne obuhvataju sadržaje koji se specifično odnose na sportski rad sa decom, niti postoje teme koje se tiču načina sprečavanja nasilja i zloupotrebe dece u kontekstu sporta.

Za prevenciju nasilja nad decom koja su uključena u sportske aktivnosti od značaja je i *Pravilnik o dozvoli za rad sportskih stručnjaka*.⁸¹ kojim su utvrđeni uslovi, način i postupak izdavanja, obnavljanja i oduzimanja dozvola za rad sportskim stručnjacima od strane nadležnih nacionalnih sportskih saveza. Nacionalni sportski savezi uređuju način i bliže uslove za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje dozvole za rad sportskim stručnjacima, uključujući i stručno

⁶⁹ Službeni glasnik RS, br. 111/2014.

⁷⁰ Član 30. stav 2. Zakona o sprečavanju dopinga u sportu.

⁷¹ Član 167. Zakona o sportu. Vlada je 2017. godine obrazovala Nacionalni savet.

⁷² Odluka o obrazovanju Nacionalnog saveta za sprečavanje negativnih pojava u sportu (Službeni glasnik RS, br. 79/2017.)

⁷³ Službeni glasnik RS, br. 42/2017.

⁷⁴ Član 5. stav 4. Pravilnika o bližim uslovima za obavljanje sportskih aktivnosti i sportskih delatnosti.

⁷⁵ Stručni poslovi u sportu obuhvataju, pored ostalog, i planiranje i sprovođenje sportskih aktivnosti dece i omladine. Sportski stručnjaci imaju različita zanimanja i zvanja. Videti: Pravilnik o nomenklaturi sportskih zanimanja i zvanja (Službeni glasnik RS, br. 86/2020).

⁷⁶ Službeni glasnik RS, br. 60/2020.

⁷⁷ Član 4. Pravilnika o stručnom osposobljavanju i usavršavanju za obavljanje određenih stručnih poslova u sportu.

⁷⁸ Član 5. Pravilnika o stručnom osposobljavanju i usavršavanju za obavljanje određenih stručnih poslova u sportu.

⁷⁹ Član 28. Pravilnika o stručnom osposobljavanju i usavršavanju za obavljanje određenih stručnih poslova u sportu.

⁸⁰ Član 29. Pravilnika o stručnom osposobljavanju i usavršavanju za obavljanje određenih stručnih poslova u sportu.

⁸¹ Službeni glasnik RS, br. 60/2020.

usavršavanje sportskih stručnjaka, nivoe dozvole za rad i stručne poslove koji se mogu obavljati u organizacijama u oblasti sporta na osnovu određenog nivoa dozvole za rad.⁸² Dozvole za rad izdaju se na period od tri godine.⁸³

Posebna pravila o uslovima za izdavanje dozvola za rad sportskih stručnjaka propisana su *Pravilnikom o dozvoli za rad sportskih stručnjaka u oblasti školskog sporta i fizičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta iz 2020. godine*,⁸⁴ koji izdaje Savez za školski sport Srbije. Pravilnikom su propisani uslovi za sportska zanimanja u oblasti školskog sporta: sportski stručnjak u oblasti školskog sporta – profesor, sportski stručnjak u oblasti školskog sporta – koordinator, i sportski stručnjak u oblasti fizičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta,⁸⁵ kao i za zvanja u okviru zanimanja sportski stručnjak u oblasti fizičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta: učitelj fizičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta, profesor fizičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta i specijalista fizičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta.⁸⁶ Ovi stručnjaci su u sistemu obrazovanja, tako da ih obavezuju sva pravila koja važe za profesionalce u obrazovnim ustanovama.

Jedan od uslova za izdavanje dozvole za rad jeste zdravstvena sposobnost za obavljanje stručnog rada u sportu, pri čemu se ona utvrđuje zdravstvenim pregledom i potvrđuje lekarskim uverenjem za zaposlenje koje uključuje rad sa decom, tako da mora obuhvatiti opšti internistički pregled i psihološki profil.⁸⁷ Pravilnikom su kao razlozi za oduzimanje dozvole za rad sportskom stručnjaku navedeni prestanak ispunjavanja propisanih uslova za izdavanje dozvole za rad propisane pravilnikom, kao i stupanje na snagu sudske odluke kojom je sportskom stručnjaku izrečena mera bezbednosti zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti u oblasti sporta, dok traju pravne posledice osude.⁸⁸

*Pravilnik o stručnom sportskom ispitu*⁸⁹ propisuje program, sadržaj i način polaganja stručnog sportskog ispita. Program obuhvata različite predmete i ispitne oblasti, a usmeren je na proveru nivoa znanja kandidata o propisima u oblasti sporta. Deo ispitne materije je i poznavanje zakonskih propisa o zaštiti maloletnih sportista.

U pogledu uslova za organizaciju sportske rekreacije (rekreativni sport, sport za sve, masovni sport) važe propisi Zakona o sportu, kao i sportska pravila utvrđena od stra-

ne asocijacija organizacija koje deluju u oblasti sportske rekreacije: Asocijacija Sport za sve Srbije, koja ima status nadležnog nacionalnog sportskog saveza u oblasti sportske rekreacije i sporta za sve, Savez za rekreaciju i fitnes Srbije, Savez za rekreativni sport Srbije. Pojedine od ovih organizacija imaju svoje pravilnike kojima zabranjuju zlostavljanje, zloupotrebu i druge slične pojave. Tako je Asocijacija Sport za sve Srbije usvojila *Pravilnik o sprečavanju negativnih pojava u oblasti sportske rekreacije*,⁹⁰ kojim je zabranila svaku vrstu zloupotrebe, zlostavljanja, diskriminacije i nasilja i propisala da će u slučaju nepreduzimanja potrebnih radnji i aktivnosti na sprečavanju ovih negativnih pojava, sportske organizacije odnosno lica u ingerenciji Asocijacije biti sankcionisana. Nisu, međutim, propisana bilo kakva pravila o načinu sprečavanja nasilja, njegovom prepoznavanju i načinu reagovanja u slučajevima sumnje na nasilje, niti specifična pravila o sprečavanju i zaštiti od nasilja dece uključene u rekreativne aktivnosti.

Sportski stručnjaci koji su angažovani u oblasti sportske rekreacije moraju imati licencu. Sportske asocijacije organizacija u oblasti sportske rekreacije donele su svoje pravilnike o uslovima za njihovo izdavanje. Tako je, Savez za rekreaciju i fitnes doneo *Pravilnik o licenciranju sportskih stručnjaka u oblasti rekreacije i fitnesa*,⁹¹ kojim je propisao opšte uslove za izdavanje licence za sportske stručnjake određenih profila i zvanja koji mogu biti angažovani u ovoj grani sporta. Nisu utvrđeni posebni uslovi za sportske stručnjake koji rade sa decom uključenom u rekreativne aktivnosti, iako je planiranje i sprovođenje obrazovno-vaspitnih aktivnosti sa decom i omladinom oblik stručnog rada sportskih stručnjaka u ovoj oblasti.

Nadzor nad primenom Zakona o sportu i propisa donetih na osnovu ovog zakona, kao i inspekcijki nadzor vrši Ministarstvo omladine i sporta, preko republičkih sportskih inspektora. Na teritoriji autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave inspekcijki nadzor obavljaju pokrajinski i opštinski sportski inspektori, nad čijim radom nadzor vrši ministarstvo omladine i sporta.⁹²

Analiza propisa u oblasti sporta pokazuje da, uprkos izvesnim pozitivnim pomacima, norme o zabrani nasilja prema deci u sportskim organizacijama nisu razrađene i na adekvatan način operacionalizovane. Zbog toga je neophodno uspostaviti delotvorne mehanizme i procedure kojima se osigurava bezbednost dece uključene u sportske aktivnosti, smanjuju rizici od nasilja i sprečava svaki vid nasilja

⁸² Član 4. Pravilnika o dozvoli za rad sportskih stručnjaka.

⁸³ Član 28. stav 6. Zakona o sportu.

⁸⁴ Dostupno na: http://skolskisportsrbije.weebly.com/uploads/2/4/2/6/24266068/pravilnik_o_dozvoli_za_rad_sportskih_strucnjaka_2020.pdf

⁸⁵ Član 6. i 7. Pravilnika o dozvoli za rad sportskih stručnjaka.

⁸⁶ Član 8. i 9. Pravilnika o dozvoli za rad sportskih stručnjaka.

⁸⁷ Član 12. Pravilnika o dozvoli za rad sportskih stručnjaka.

⁸⁸ Član 15. Pravilnika o dozvoli za rad sportskih stručnjaka.

⁸⁹ *Službeni glasnik RS*, br. 7/2018.

⁹⁰ Dostupno na: <https://www.sportforallserbia.org.rs/wp-content/uploads/2021/07/Pravilnik-o-spreccavanju-negativnih-pojava-u-oblasti-sportske-rekreacije-i-sporta-u-firmama.pdf>

⁹¹ Pravilnik je doneo Upravni odbor Saveza za rekreaciju i fitnes Srbije 11.3.2021. godine. Dostupno na: <http://www.srfs.org.rs/wp-content/uploads/2021/03/Pravilnik-o-licenciranju-2021.pdf>

⁹² Član 169. Zakona o sportu.

prema deci i obezbeđuje adekvatno reagovanje u slučajevima sumnje da je nasilje izvršeno. Potrebno je, takođe, obezbediti adekvatan nadzor nad njihovom primenom.

Imajući u vidu štetne posledice nasilja prema deci, načelne norme o zabrani nasilja nad decom u sportskom okruženju nisu dovoljne, već je neophodna njihova operacionalizacija. To podrazumeva uspostavljanje jasnih kriterijuma za regrutaciju osoblja u sportskim organizacijama koje rade sa decom, razvijanje odgovarajućih procedura kojima se osigurava bezbedno okruženje za decu i smanjuje rizik od bilo kog vida nasilja nad decom. Neophodno je, takođe, usvojiti posebne protokole o načinu postupanja u slučajevima sumnje na nasilje prema deci od strane sportskih organizacija i klubova, kojima se obezbeđuju blagovremeno reagovanje, zaustavljanje nasilja i sankcionisanje počinitelaca.

Poslednjih godina pokrenuto je nekoliko inicijativa za uspostavljanje zakonskih procedura i pravila za zaštitu dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u sektoru sporta. Tako je Centar za prava deteta u okviru projekta „Prevencija i zaštita dece od nasilja u sportu”, razvio Model protokola za zaštitu dece i mladih u rekreativnim i sportskim aktivnostima,⁹³ a Užički centar za prava deteta u okviru projekta „Dijalogom do unapređenih politika zaštite dece od nasilja”. Cilj projekta je da se inicira dijalog za uspostavljanje zakonskih procedura i pravila za zaštitu dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u sektoru sporta. Očekuje se da će u okviru projekata biti izrađeni predlozi za unapređenja politike prevencije i zaštite dece od nasilja u ovom sektoru.⁹⁴

4.2 Propisi o osnivanju i radu udruženja, zadužbina i fondacija

*Zakon o udruženjima*⁹⁵ uređuje osnivanje i pravni položaj udruženja,⁹⁶ upis i brisanje iz registra, članstvo i organe, statusne promene i prestanak udruženja, kao i druga pitanja značajna za rad udruženja. Propisi ovog zakona shodno se primenjuju i na političke stranke, sindikate, udruženja organizovana radi obavljanja određenih delatnosti u cilju sticanja dobiti, sportske organizacije i udruženja, crkve i verske zajednice, spontana privremena povezivanja više lica

⁹³ Dostupno na: https://cpd.org.rs/wp-content/uploads/2017/10/Model_protokola_sr-latin-1.pdf

⁹⁴ Videti šire: <http://ucpd.rs/portfolio-posts/monitoring-ostvarivanja-prava-deteta-u-procesu-pridruziivanja-srbije-evropskoj-uniji-copy-copy-2-copy-copy/>

⁹⁵ Zakon o udruženjima, *Službeni glasnik RS*, br. 51/2009, 99/2011 – dr. zakoni i 44/2018 – dr. zakon.

⁹⁶ Udruženje je dobrovoljna i nevladina nedobitna organizacija zasnovana na slobodi udruživanja više fizičkih ili pravnih lica, osnovana radi ostvarivanja i unapređenja određenog zajedničkog ili opšteg cilja i interesa, koji nisu zabranjeni Ustavom ili zakonom (čl. 2. stav. 1. Zakona o udruženjima).

i druga udruženja čiji je rad uređen posebnim zakonom, u pitanjima koja nisu uređena tim posebnim zakonom.⁹⁷

Zakonom nisu utvrđena osnovna načela rada udruženja, već je samo propisano da ciljevi i delovanje udruženja ne mogu biti usmereni na nasilno rušenje ustavnog poretka i narušavanje teritorijalne celokupnosti Republike Srbije, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti zasnovane na rasnoj, nacionalnoj, verskoj ili drugoj pripadnosti ili opredeljenju, kao i polu, rodu, fizičkim, psihičkim ili drugim karakteristikama i sposobnostima.⁹⁸

Zakonom o udruženjima se propisuje da udruženje mogu da osnuju najmanje tri osnivača, s tim što najmanje jedan od osnivača mora imati prebivalište, odnosno sedište na teritoriji Republike Srbije, a kao osnivač može se javiti svako poslovno sposobno fizičko (i pravno) lice. Kao osnivači (i članovi) udruženja mogu se javiti i deca („maloletna lica”). Maloletno lice sa navršениh 14 godina života može biti osnivač udruženja uz izjavu o davanju saglasnosti njegovog zakonskog zastupnika u skladu sa zakonom, pri čemu ova izjava mora da sadrži potvrdu o overi potpisa. Kada je reč o članstvu u udruženju, član udruženja može biti svako fizičko lice, nezavisno od godina starosti. Međutim, ako izjavu o pristupanju, odnosno učlanjenju u udruženje za maloletno lice do 14 godina života daje njegov zakonski zastupnik u skladu sa zakonom, a ako je u pitanju maloletnik sa navršениh 14 godina života izjavu daje sam maloletnik, uz izjavu o davanju saglasnosti njegovog zakonskog zastupnika, na kojoj je overen potpis.⁹⁹

Ne postoje posebni uslovi koje treba da ispune osobe koje se javljaju kao osnivači udruženja čije aktivnosti uključuju rad sa decom, niti se u tom pogledu vrše bilo kakve provere o eventualnoj osuđivanosti lica za krivična dela nasilja prema deci. Zato se kao osnivač, hipotetički, može javiti i osoba koja je osuđena za krivično delo protiv polne slobode prema maloletnom licu, a koja se nalazi u posebnoj evidenciji Uprave za izvršenje krivičnih sankcija,¹⁰⁰ kao i lice stranog državljanstva koje je u drugoj državi osuđeno za ova dela. Pri tome treba imati u vidu da Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima taksativno navodi pravne posledice koje nastupaju osudom lica na krivično delo protiv polne slobode maloletnika. Posledice se tiču mogućnosti obavljanja javnih funkcija, poziva i zanimanja, kao i radno-pravnog statusa pravnosnažno osuđenog lica za navedena krivična dela. U krugu ovih posledica ne nalazi

⁹⁷ Član 2. st. 2. Zakona o udruženjima.

⁹⁸ Član 3. stav 2. Zakona o udruženjima.

⁹⁹ Član 10. Zakona o udruženjima.

¹⁰⁰ Član 13. Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima (*Službeni glasnik RS*, br. 32/2013).

se zabrana osnivanja udruženja čije su aktivnosti vezane za rad sa decom.¹⁰¹

Ne postoje posebni uslovi u pogledu akata koje je udruženje dužno da usvoji. Osnovni opšti akt udruženja je statut, sa kojim moraju biti u skladu svi drugi opšti akti udruženja¹⁰² (čl. 12). Zakonom je propisan obavezni sadržaj Statuta, koji se odnosi na oblast delovanja, ciljeve, unutrašnju organizaciju, način izbora i odlučivanja organa udruženja, postupanje sa imovinom udruženja u slučaju prestanka udruženja i dr. Propisi o sadržini Statuta su opšteg karaktera i odnose se na sva udruženja, tako da ne postoje specifična pravila o sadržini statuta udruženja čiji su članovi deca ili čije aktivnosti uključuju rad sa decom.

Zakon o udruženjima ne propisuje obavezu udruženja da ustanove i svojim opštim aktom urede interne procedure za sprečavanje bilo kakvih protivpravnih ponašanja članova udruženja, uključujući i nasilje prema i od strane članova udruženja, kao i nasilje članova udruženja prema trećim licima koja su uključena u aktivnosti udruženja.

Ne postoje opšteobavezujuća etička pravila o ponašanju i dužnostima članova udruženja, koja bi uključivala i etičke standarde u radu sa decom. Tokom 2013. godine 114 udruženja osnovana na teritoriji Srbije potpisalo je *Etički kodeks organizacija civilnog društva*.¹⁰³ Ovim kodeksom utvrđen je skup vrednosti i principa kojih se u svom radu i ostvarivanju ciljeva udruženja potpisnici pridržavaju. Pored ostalog, Etičkim kodeksom je predviđen princip poštovanja prava zaposlenih i izrada internih dokumenata, pravila i procedura u skladu s relevantnim međunarodnim i nacionalnim dokumentima o poštovanju ljudskih prava. Takođe, odnos prema zaposlenima i volonterima zasnovan je na poštovanju njihovog dostojanstva, vođenju računa o zdravlju i socijalnoj sigurnosti, ulaganja u njihov razvoj i pružanja mogućnosti da iskoriste potencijale i nastojanja da se adekvatno nagradi njihov trud. Kada je reč o odnosu prema ljudima sa kojima udruženja rade, etički standardi su profesionalan, ljubazan, pristojan i pošten odnos i poštovanje dostojanstva, jasna komunikacija i otvorenost, uključivanje ljudi u odluke, kao i jednak tretman bez obzira na pol, rasnu, etničku i versku pripadnost, socijalno poreklo i društveni status, obrazovanje, starost, fizičke i psihičke sposobnosti, seksualnu orijentaciju ili bilo koju drugu ličnu osobinu. Pored

toga, predviđeno je da udruženja uspostavljaju mehanizme koji omogućavaju korisnicima da izraze kritičko mišljenje o radu udruženja. Kodeks, međutim, ne propisuje posebne etičke standarde u pogledu rada sa decom koja su korisnici usluga udruženja, odnosno koja su uključena u aktivnosti udruženja, niti obavezuje udruženja da svojim aktima uspostave interne mehanizme za sprečavanje kršenja prava deteta, uključujući i različite oblike nasilja i zlostavljanja dece.

U Srbiji deluje veliki broj udruženja koja se bave pravima dece. Prema podacima Mreže organizacija za decu Srbije (MODS), koja okuplja preko 100 organizacija koja se bave zaštitom i promocijom prava deteta, među registrovanim udruženjima čak 43 udruženja bavi se zaštitom dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.¹⁰⁴ Ne postoji zakonska obaveza ovih udruženja da svojim internim aktima regulišu način postupanja u cilju prevencije i zaštite dece od nasilja. To je i razlog zbog koga su veoma retka udruženja koja su prepoznala potrebu da svojim etičkim kodeksima utvrde ponašanja i principe zaštite dece i razviju procedure za sprečavanje i reagovanje u slučajevima sumnje na nasilje.

Primer dobre prakse pruža *Kodeks ponašanja i principi zaštite deteta* koje je usvojio Centar za prava deteta.¹⁰⁵ Kodeksom su utvrđene zabrane u pogledu ponašanja osoblja Centra u odnosu na decu, kako onu koja su neposredno uključena u aktivnosti, tako i u odnosu na drugu decu. Tako je, na primer, striktno zabranjeno udariti ili drugačije fizički napasti ili fizički zlostavljati dete, ostvarivati seksualne veze sa detetom, ostvarivati veze sa detetom koje bi na bilo koji način mogle biti smatrane iskorišćavajućima ili zlostavljajućima, postupati na način koji može biti zlostavljajući i staviti dete u rizik od zlostavljanja, upotrebljavati govor, davati sugestije ili nuditi savet koji je neprikladan, uvredljiv ili zlostavljajući, fizički se ponašati na način koji je neprikladan ili seksualno provokativan, spavati u istoj sobi ili krevetu sa detetom s kojim radi, podržati ili učestvovati u ponašanju dece koje je nelegalno, nebezbedno ili zlostavljajuće, postupati na načine da osramoti, ponizi, omalovaži ili degradira decu, ili na drugi način izvrši bilo koji vid emocionalnog zlostavljanja i dr. U cilju prevencije nasilja prema deci, Kodeksom su utvrđena i pravila ponašanja osoba koje rade sa decom, koje obezbeđuju smanjenje rizika od kršenja prava deteta, uključujući i nasilje prema deci, kao što su: obezbeđivanje vidljivosti rada sa decom, razvijanje osećaja odgovornosti među osobljem tako da loša praksa ili potencijalno zlostavljajuće ponašanje ne prođe neosporeno, razgovor sa decom o njihovim kontaktima sa osobljem ili drugima i ohrabivanje da govore o njihovim zabrinutostima, osnaživanje dece kako bi govorila o tome šta je prihvatljivo i neprihvatljivo, i šta

¹⁰¹ Prema članu 6. Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima, posledice pravosnažne osude za neko od krivičnih dela protiv polne slobode maloletnika, navedenih u čl. 3 zakona, su sledeće: 1) prestanak vršenja javne funkcije; 2) prestanak radnog odnosa, odnosno prestanak vršenja poziva ili zanimanja koje se odnosi na rad sa maloletnim licima; 3) zabrana sticanja javnih funkcija; 4) zabrana zasnivanja radnog odnosa, odnosno obavljanja poziva ili zanimanja koje se odnosi na rad sa maloletnim licima.

¹⁰² Član 12. Zakona o udruženjima.

¹⁰³ Dostupno na: <https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2014/11/065-Eticki-kodeks-OCD.pdf>

¹⁰⁴ Dostupno na: <http://mods.s-core.rs/clanice>

¹⁰⁵ Dostupno na: https://cpd.org.rs/o-nama/kodeks-ponasanja-i-vodeci-principi-zastite-deteta_cpd/

mogu učiniti ukoliko postoji problem, sprečavanje da prođe prekomerno vremena s decom bez prisustva drugih, odvođenja dece svojoj kući, posebno tamo gde bi bili sami s njima i dr.

Kodeks obavezuje direktora i zaposlene u Centru za prava deteta, ali i sve stručne saradnike i konsultante, članove upravljačkih struktura Centra (Upravni odbor, Skupština), kao i osobe angažovane po osnovu bilo kog ugovora radi izvršenja usluge, kao i volontere Centra. Kodeksom je predviđeno da je on sastavni deo svih ugovora koje Centar zaključuje sa gore navedenim licima, kao i sastavni deo pristupnica u članstvo Centra. Svi članovi upravljačkih struktura Centra za prava deteta u obavezi su da potpišu Kodeks ponašanja. Ponašanje suprotno odredbama Kodeksa predstavlja osnov za isključenje iz upravljačkih struktura Centra za prava deteta, odnosno za jednostrani otkaz ugovora sa angažovanim osobama pre okončanja postupka utvrđivanja odgovornosti pred nadležnim državnim organima, ukoliko se proceni da i sama sumnja na postupanje u suprotnosti sa Kodeksom ponašanja dovodi do narušavanja ugleda. U Kodeksu je naglašeno da direktor i rukovodioci programa imaju posebnu odgovornost i u obavezi su da daju dobar primer i kreiraju radno okruženje koje pomaže zaposlenima da se pridržavaju ovih standarda i reše situacije u kojima se Kodeks krši.

Centar za prava deteta razvio je i procedure za prijavljivanje nasilja prema detetu izvršenog prilikom sprovođenja aktivnosti Centra od strane trećeg lica, kao i reagovanje Centra u takvim slučajevima.¹⁰⁶ Centar je imenovao osobu zaduženu za procedure zaštite od nasilja i formirao Tim za zaštitu od nasilja, čije postupanje je jasno i detaljno regulisano. Razvijen je i poseban Obrazac za izveštavanje incidentnog slučaja,¹⁰⁷ koji obezbeđuje prikupljanje informacija o prijavljenom incidentu, bezbednosti deteta, preduzetim intervencijama i dr.

Zakonom je propisano da nadzor nad sprovođenjem Zakona o udruženjima vrši ministarstvo nadležno za poslove uprave, koje inspeksijski nadzor nad radom udruženja ostvaruje preko upravnih inspektora.¹⁰⁸ Imajući u vidu ovlašćenja upravne inspekcije, predmet kontrole i sankcionisanja jeste poštovanje zakonitosti u radu.¹⁰⁹ Polje kontrole upravne inspekcije je, dakle, veoma ograničeno i usmereno na poštovanje zakona i drugih propisa i otklanjanje eventualnih nepravilnosti u radu.

U pravnom sistemu Srbije deluju zadužbine i fondacije čije su osnivanje i organizacija regulisani *Zakonom o zadužbinama i fondacijama*.¹¹⁰ Ciljevi zadužbine, odnosno fondacije, mogu biti usmereni na dobročino ostvarivanje opštekorisnog cilja ili privatnog interesa i slobodno se utvrđuju. Zakonom su kao opštekoristan cilj utvrđene aktivnosti usmerene na promovisanje i zaštitu ljudskih, građanskih i manjinskih prava, promovisanje demokratskih vrednosti, evropskih integracija i međunarodnog razumevanja, održivi razvoj, regionalni razvoj, ravnopravnost polova, unapređenje socijalne i zdravstvene zaštite i druge aktivnosti.¹¹¹ Jedino ograničenje u pogledu ciljeva jeste da oni ne smeju biti u suprotnosti sa pravnim poretkom, a naročito ne smeju biti usmereni na nasilno rušenje ustavnog poretka i narušavanje teritorijalne celovitosti Republike Srbije, kršenje zajemčenih ljudskih ili manjinskih prava ili izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti zasnovanih na rasnoj, nacionalnoj, verskoj ili drugoj pripadnosti ili opredeljenju, kao i polu, rodu, fizičkim, psihičkim ili drugim karakteristikama i sposobnostima.¹¹² Programi zadužbina i fondacija usmereni na ostvarivanje opštekorisnih ciljeva mogu biti finansirani iz budžeta Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave.¹¹³

Zadužbinu i fondaciju mogu da osnuju jedno ili više punoletnih i poslovno sposobnih domaćih ili stranih fizičkih ili pravnih lica. Ne postoje posebni uslovi u pogledu osnivača zadužbine, odnosno fondacije koji ostvaruju opštekorisne ciljeve, čak ni kada su u pitanju zadužbine i fondacije osnovane radi ostvarivanja ciljeva vezanih za brigu o deci i mladima. To otvara prostor da se kao osnivač zadužbine, odnosno, fondacije javi lice koje je pravnosnažno osuđeno za krivično delo protiv polne slobode maloletnika, koje se nalazi u posebnoj evidenciji Uprave za izvršenje krivičnih sankcija.

Zakon isključuje mogućnost da članovi upravnog odbora zadužbine osnovane radi ostvarivanja opštekorisnog cilja i fondacije budu maloletna lica ili lica lišena poslovne sposobnosti.¹¹⁴ Međutim, kao i u pogledu osnivača, ni u pogledu članstva u upravnom odboru zadužbina i fondacija nema posebnih uslova koji bi isključili mogućnost da se kao članovi upravnog odbora pojave lica pravnosnažno osuđena za krivična dela seksualnog i drugog nasilja pre-

¹⁰⁶ Postupak prijavljivanja nasilja u Centru za prava deteta, dostupno na: <https://docs.google.com/document/d/15RtGsCS4vy6J87tQPTbEGMO8PB13q3xB/edit?usp=sharing&oid=110518112544480025665&rtfpof=true&sd=true>

¹⁰⁷ Dostupno na: <https://docs.google.com/document/d/1lceqtfHOWi6PXGLwHgL8EtxoEYvQoT5i/edit>

¹⁰⁸ Član 71. Zakona o udruženjima.

¹⁰⁹ Član 20. stav 1. tačka 4. Zakona o upravnoj inspekciji (*Službeni glasnik RS*, br. 87/2011).

¹¹⁰ Zakon o zadužbinama i fondacijama (*Službeni glasnik RS*, br. 88/2010, 99/2011 – dr. zakon i 44/2018 – dr. zakon). Zakonom je propisano da je zadužbina pravno lice bez članova kojem je osnivač namenio određenu imovinu (osnovna imovina) radi dobročinog ostvarivanja opštekorisnog cilja ili privatnog interesa, odnosno cilja koji nije zabranjen Ustavom ili zakonom, a da je fondacija pravno lice bez članova i osnovne imovine koje je osnovano radi dobročinog ostvarivanja opštekorisnog cilja koji nije zabranjen Ustavom ili zakonom (član 2. Zakona o zadužbinama i fondacijama).

¹¹¹ Član 3. Zakona o zadužbinama i fondacijama.

¹¹² Član 6. Zakona o zadužbinama i fondacijama.

¹¹³ Član 46. Zakona o zadužbinama i fondacijama.

¹¹⁴ Član 36. stav 4. Zakona o zadužbinama i fondacijama.

ma deci, čak ni kada su u pitanju zadužbine i fondacija čiji su ciljevi usmereni na brigu o deci i mladima.

Nadzor nad radom udruženja vrši ministarstvo nadležno za oblast kulture.¹¹⁵ Nisu propisana posebna pravila o načinu ostvarivanja ovog nadzora.

4.3 Propisi o volontiranju

Oblast volontiranja regulisana je *Zakonom o volontiranju*,¹¹⁶ koji sadrži određene odredbe koje se odnose na zaštitu dece.

Volontiranje je definisano kao organizovano dobrovoljno pružanje usluge ili obavljanje aktivnosti od opšteg interesa, za opšte dobro ili za dobro drugog lica, bez isplate novčane naknade ili potraživanja druge imovinske koristi, osim ako ovim zakonom nije drukčije određeno.¹¹⁷ Propisano je da volonter može biti domaće ili strano fizičko lice, u skladu sa Zakonom o volontiranju, organizator volontiranja može biti pravno lice čiji osnovni cilj, u skladu sa osnivačkim aktom, nije sticanje dobiti, a izuzetno, organizatori volontiranja mogu biti privredna društva, javna preduzeća, državni organi, organi autonomne pokrajine, organi jedinice lokalne samouprave i organi mesne zajednice, dok korisnik volontiranja može biti fizičko lice, pravno lice čiji osnovni cilj nije sticanje dobiti ili organizator volontiranja čiji osnovni cilj nije sticanje dobiti.¹¹⁸

Zakonom o volontiranju je zabranjeno svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje organizatora volontiranja prema volonterima koje predstavlja diskriminaciju u skladu sa zakonom, osim ako drukčije ne proizlazi iz prirode volonterske aktivnosti, mogućnosti samog volontera ili ako nije drukčije određeno ovim zakonom.¹¹⁹ Pored toga, propisano je da je organizator volontiranja dužan da obezbedi da se obavljanje volonterskih usluga i aktivnosti vrši na način kojim se štiti lični integritet i interes korisnika volontiranja.¹²⁰

Na maloletne volontere i lica između navršene 18. i 21. godine života pri obavljanju volontiranja primenjuju se propisi koji se odnose na zaštitu ovih lica na radu.¹²¹ Nadalje je propisano da volontiranje može da obavlja lice koje ima najmanje 15 godina života, da lice mlađe od 18 godina života može da volontira uz pisanu saglasnost roditelja ili

staratelja, kao i da lice mlađe od 15 godina života može biti uključeno u obavljanje vaspitno-obrazovnih volonter-skih aktivnosti, u skladu sa propisima o obrazovanju i vaspitanju i ratifikovanim međunarodnim konvencijama.¹²² Volonteri ne mogu raditi na poslovima koji su opasni za život i zdravlje ili se obavljaju u uslovima opasnim za život i zdravlje.

Zakonom je garantovana posebna zaštita određenih grupa osoba, među kojima su i deca. Naime, propisano je da je organizator volontiranja dužan da postupa sa posebnom pažnjom prilikom izbora i obuke volontera ukoliko su korisnici volontiranja deca, osobe sa invaliditetom, starije osobe, osobe kojima je neophodna pomoć i nega drugog lica, bolesne osobe ili osobe koje su potpuno ili delimično lišene poslovne sposobnosti.¹²³ Pored toga, izričito je propisano da volontiranje sa korisnicima iz navedenih osetljivih grupa ne može da obavlja: 1) lice kojem je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi ili obaveznog lečenja narkomana ili alkoholičara ili zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti, koja je u vezi sa delatnošću volontiranja; 2) pravosnažno osuđeno lice za krivično delo protiv života i tela, protiv sloboda i prava čoveka i građanina, protiv polne slobode, protiv braka i porodice, protiv zdravlja ljudi; 3) lice koje je u potpunosti ili delimično lišeno poslovne sposobnosti i 4) lice koje je u potpunosti ili delimično lišeno roditeljskog prava i lice prema kome su izrečene mere zbog nasilja u porodici. Propisano je i da je organizator volontiranja dužan da organizuje osposobljavanje volontera za rad sa decom, osobama sa invaliditetom, starijim licima, osobama kojima je neophodna pomoć i nega drugog lica, bolesnim osobama ili osobama koje su potpuno ili delimično lišene poslovne sposobnosti, kada je takvo osposobljavanje potrebno za obavljanje volonterskih usluga i aktivnosti.¹²⁴

Navedene odredbe pružaju određene garancije poštovanja prava deteta i zaštite njihovih prava, ali ih je moguće poboljšati. Međutim, nema izričite odredbe kojom bi se osiguralo da organizator volontiranja ima procedure za zaštitu prava deteta. Pored toga, nije izričito i nedvosmisleno propisano da je obavezna obuka za volontere koji će raditi sa decom, već je uslovljeno sa „kada je takvo osposobljavanje potrebno za obavljanje volonterskih usluga i aktivnosti”, a nema ni odredaba kojima je regulisana sadržina posebne obuke volontera koji će biti angažovani za rad sa decom. Takođe, neophodno je urediti volontiranje dece ispod 15 godina, s obzirom da je takva mogućnost propisana zakonom.

¹¹⁵ Član 61. Zakona o zadužbinama i fondacijama.

¹¹⁶ *Službeni glasnik RS*, br. 36/2010.

¹¹⁷ Član 2. Zakona o volontiranju.

¹¹⁸ Član 4. Zakona o volontiranju.

¹¹⁹ Član 6. Zakona o volontiranju.

¹²⁰ Član 7. Zakona o volontiranju.

¹²¹ Član 9. Zakona o volontiranju.

¹²² Član 11. Zakona o volontiranju.

¹²³ Član 12. Zakona o volontiranju.

¹²⁴ Član 26. Zakona o volontiranju.

Ukoliko je privredno društvo ili javno preduzeće organizator volontiranja, između ostalog, propisana je i dužnost pribavljanja saglasnosti ministarstva nadležnog za rad na program volontiranja. Program volontiranja, naročito, sadrži podatke o organizatoru i korisniku volontiranja, mestu obavljanja i trajanju volontiranja, planiranom broju volontera, opisu volonterskih usluga i aktivnosti, podatke o osposobljavanju za volontere, a uz navedenu dokumentaciju, pravno lice je dužno da dostavi i drugu dokumentaciju kojom dokazuje da se volontiranje obavlja u skladu sa Zakonom o volontiranju, na zahtev ministarstva.¹²⁵ S tim u vezi, bilo bi dobro propisati da ministarstvo traži od pravnog lica (privrednog društva ili javnog preduzeća) da dostavi procedure pravnog lica o zaštiti prava deteta, ukoliko su korisnici volontiranja deca i/ili ukoliko su volonteri osobe mlađe od 18 godina.

Propisano je da se ugovor o volontiranju obavezno zaključuje u pisanoj formi ukoliko je volonter maloletan, kao i ukoliko su korisnici volontiranja deca, osobe sa invaliditetom, starije osobe, osobe kojima je neophodna pomoć i nega drugog lica, bolesne osobe ili osobe koje su potpuno ili delimično lišene poslovne sposobnosti.¹²⁶ Takođe, ugovor o volontiranju sadrži i podatke o korisniku volontiranja, opis volonterskih usluga ili aktivnosti, kao i podatke o osposobljavanju za volontiranje.¹²⁷ Propisano je i da je organizator volontiranja dužan da pre zaključivanja ugovora o volontiranju, pribavi potvrdu nadležnog organa da kod volontera ne postoje smetnje iz člana 12. Zakona o volontiranju,¹²⁸ koja ne sme da bude starija od šest meseci.¹²⁹ Između ostalog, propisano je da volonter ima pravo da bude upoznat sa kodeksom ponašanja, odnosno, etičkim pravilima ponašanja koja su propisana u delatnostima u kojima se obavlja volontiranje, kao i na odgovarajuće osposobljavanje, ako je takvo osposobljavanje potrebno za obavljanje volonterskih usluga i aktivnosti.¹³⁰ Nadzor nad primenom ovog zakona, drugih propisa o volontiranju i ugovora o volontiranju vrši inspekcija rada, odnosno upravna inspekcija.¹³¹

Istraživanje koje je sprovedeno 2020. godine¹³² pokazalo je da se kao *ad hoc* volonteri angažuju osobe mlađe od 15 godina (npr. za jednodnevne akcije čišćenja škole, parka i sl). Takođe, ispitanici smatraju da u zakonu nema precizno definisanog standarda posebne pažnje, koja je propisana za volontiranje kada su korisnici deca, osobe sa invaliditetom, stariji i druge osetljive grupe, odnosno, nije definisano značenje obaveze organizatora volontiranja da u ovim slučajevima „sa posebnom pažnjom bira i obučava volontera”. Imajući ovo u vidu, ispitanici smatraju da je teško utvrditi da li organizator volontiranja ispunjava ovu obavezu i smatraju da je neophodno da se način izbora volontera koji pružaju volonterske usluge ovim grupama bliže definiše pravilnikom ili drugim aktom. U tom smislu, bilo bi korisno razviti kodeks kojim bi se definisali standardi volontiranja kada su u pitanju ove grupe korisnika.¹³³ Ključni problemi u primeni Zakona o volontiranju u ovom istraživanju podeljeni su na probleme koji proističu iz sistemskih rešenja i probleme koji se tiču odgovornosti organizatora volontiranja. Među problemima proisteklim iz sistemskih rešenja (propisa i javnih politika), navedeno je otežano volontiranje u vanrednim situacijama zbog zabrane volontiranja na poslovima koji su opasni za život i zdravlje ili se obavljaju u uslovima opasnim za život i zdravlje, kao i nedovoljno jasno definisani uslovi za angažovanje posebno osetljivih grupa, uključujući i decu mlađu od 15 godina u volonterski rad.¹³⁴

4.4 Propisi i etički standardi u poslovnem sektoru

Poslovni sektor ima veliku odgovornost u poštovanju i promociji prava deteta. Ova odgovornost podrazumeva odgovarajuću politiku preduzeća/kompanija prema deci, kojom se obezbeđuje sprečavanje nanošenja štete deci, aktivnu zaštitu interesa dece i unapređivanje prava deteta.¹³⁵ S aspekta zaštite dece od nasilja, od prevashodnog značaja su adekvatna pravila i procedure kojima se obezbeđuje sigurno okruženje za decu, kroz adekvatnu selekciju zaposlenih koji rade sa decom, ustanovljavanje procedura za smanjenje rizika od nasilja prema deci, kao i procedura za reagovanje i sankcionisanje takvih ponašanja.

Oblast privrede obuhvata različite vrste proizvodnih i uslužnih delatnosti čiji su nosioci privredna društva i preduzetnici. U pogledu ispunjenosti uslova za rad i poslovanje

¹²⁵ Član 14. st. 2-4. Zakona o volontiranju.

¹²⁶ Član 15. stav 3. tač. 2. i 5. Zakona o volontiranju.

¹²⁷ Član 18. stav 1. tač. 3, 5. i 6. Zakona o volontiranju.

¹²⁸ Odnosno, da proveriti da li je u pitanju: 1) lice kojem je izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi ili obaveznog lečenja narkomana ili alkoholičara ili zabrane vršenja poziva, delatnosti i dužnosti, koja je u vezi sa delatnošću volontiranja; 2) pravosnažno osuđeno lice za krivično delo protiv života i tela, protiv sloboda i prava čoveka i građanina, protiv polne slobode, protiv braka i porodice, protiv zdravlja ljudi; 3) lice koje je u potpunosti ili delimično lišeno poslovne sposobnosti i 4) lice koje je u potpunosti ili delimično lišeno roditeljskog prava i lica prema kome su izrečene mere zbog nasilja u porodici.

¹²⁹ Član 18. st. 2-3. Zakona o volontiranju.

¹³⁰ Član 21. stav 1. tač. 3-4. Zakona o volontiranju.

¹³¹ Član 31. stav 1. Zakona o volontiranju.

¹³² Jovanović, V. (2020) Ex-post analiza efekata Zakona o volontiranju, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanja, Beograd. Dostupno na: [Microsoft Word – Analiza LoV smanjene tabele 1 \(minrzs.gov.rs\)](https://www.micrsoft.com/serbia/sites/unicef.org.serbia/files/2018-06/principi-poslovanja-i-prava-deteta.pdf)

¹³³ Isto, str. 30.

¹³⁴ Isto, str. 41.

¹³⁵ Videti: Principi poslovanja i prava deteta, Save the Children, The Global Compact. UNICEF, <https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org.serbia/files/2018-06/principi-poslovanja-i-prava-deteta.pdf>

privrednih subjekata relevantni su propisi o opštim i posebnim uslovima za obavljanje svake konkretne delatnosti koju obavljaju, a koji se tiču prostora, opreme, stručnosti kadra i sl.

Radni odnosi privrednih subjekata i njihovih zaposlenih regulisani su radno-pravnim propisima. *Zakonom o radu*¹³⁶ propisano je da poslodavac može zaposlenog da udalji sa rada ako je protiv njega započeto krivično gonjenje zbog krivičnog dela učinjenog na radu ili u vezi sa radom, kao i ako je priroda povrede radne obaveze, odnosno nepoštovanja radne discipline ili je ponašanje zaposlenog takvo da ne može da nastavi rad kod poslodavca.¹³⁷ Zaposlenom poslodavac može da otkáže ugovor o radu, pored ostalog, i zbog pravnosnažne osude za krivično delo na radu ili u vezi sa radom, kao i u slučaju zloupotrebe položaja.¹³⁸ Ovi propisi pružaju mogućnost sankcionisanja nezakonitih ponašanja zaposlenih prema deci, ali se oni ne primenjuju na lica koja su radno angažovana po drugom osnovu, uključujući i ugovor o volontiranju.

Jedna od opštih obaveza privrednih subjekata (pravnih lica i preduzetnika) čija delatnost podrazumeva rad sa decom jeste da prilikom zapošljavanja kadrova od Uprave za izvršenje krivičnih sankcija zatraže podatak da li je lice koje treba da zasnuje radni odnos kod njih, odnosno obavlja poslove sa maloletnim licima, upisano u posebnu evidenciju o licima osuđenim za krivična dela protiv polne slobode izvršenih prema maloletnim licima, kako je to propisano *Zakonom o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima*.¹³⁹ Prema dostupnim podacima, od 2016. godine podneta su samo dva takva zahteva za ukupno pet osoba, što je indikator nepoštovanja ove obaveze.

U vezi sa tim, treba imati u vidu da ovaj zakon propisuje dužnost državnih organa i drugih organa, kao i pravnih lica ili preduzetnika koji rade sa maloletnim licima da zatraže podatak da li je lice koje treba da zasnuje radni odnos kod njih, odnosno obavlja poslove sa maloletnim licima, upisano u posebnu evidenciju o licima osuđenim za krivična dela protiv polne slobode izvršenih prema maloletnim licima. Kada je reč o preduzetnicima, striktno posmatrano, oni ovu dužnost imaju samo u odnosu na lica koja zapošljavaju, odnosno, radno angažuju, iako oni mogu i lično biti angažovani u radu sa decom. Zbog toga je potrebno precizirati zakonsku normu, tj. jasno propisati da preduzetnik, kao fizičko lice, čija delatnost uključuje rad sa decom, mora prilikom upisa u Registar preduzetnika, koji vodi Agencija

za privredne registre, podneti dokaz da nije upisano u posebnu evidenciju o licima osuđenim za krivična protiv polne slobode izvršenih prema maloletnim licima.

Kada je reč o osnivanju i registraciji privrednih subjekata, važe propisi *Zakona o privrednim društvima*.¹⁴⁰ Sva pravna lica koja obavljaju registrovanu poslovnu delatnost na teritoriji Republike Srbije članovi su Privredne komore Srbije,¹⁴¹ u čijem su sastavu pokrajinske i regionalne privredne komore i privredna komora glavnog grada. Fizička lica – preduzetnici i zadruge postaju kolektivni članovi Privredne komore preko opštih udruženja preduzetnika i zadružnih saveza. Opšte etičke standarde u radu i poslovanju utvrđuju sami privredni subjekti, preko Privredne komore Srbije i drugih svojih asocijacija. U okviru Privredne komore Srbije usvojen je *Kodeks poslovne etike*,¹⁴² čija je svrha da doprinese obavljanju poslovnih aktivnosti privrednih subjekata u duhu poslovnog morala, dobrih poslovnih običaja i načela savesnosti i poštenja i omogućiti transparentnost poslovanja privrednih subjekata.

Principi i pravila poslovne etike obavezuju sve zaposlene u privrednim subjektima, kao i njegove organe, ali i sva lica koja su za obavljanje neke delatnosti u ime privrednog subjekta angažovana na osnovu ugovora.¹⁴³ Pored etičkih pravila o međusobnim odnosima privrednih subjekata, pravila o poštovanju prava zaposlenih i radno angažovanih lica od strane privrednih subjekata i pravila o zaštiti životne sredine, *Kodeksom poslovne etike* regulisana su i pravila ponašanja, odnosno dužnosti privrednih subjekata prema potrošačima – korisnicima roba i usluga privrednih subjekata. Pored ostalog, propisano je da je privredni subjekat dužan da ne diskriminiše potrošače u pogledu vrste, kvaliteta, cene proizvoda i usluge ili količine proizvoda, kao i u pogledu uslova za isporuku kupljenog proizvoda, odnosno pružanje usluge potrošaču. Zabranjena su samo dva oblika nedozvoljenog postupanja prema potrošačima: odbijanje da se potrošaču proda proizvod koji je izložen ili na drugi način pripremljen za prodaju, ili odbijanje pružanja usluge koja se može obaviti i uslovljavanje prodaje proizvoda ili pružanja usluge prodajom drugog proizvoda ili pružanjem druge usluge.¹⁴⁴ Iako se kao potrošači (kupci proizvoda i korisnici usluga) javljaju i deca, *Kodeksom* nisu propisana specifična pravila o načinu ponašanja zaposlenih i radno angažovanih lica u privrednim subjektima, niti je propisana dužnost privrednih subjekata da ustanove procedure u cilju sprečavanja nedopuštenih ponašanja zaposlenih prema deci – korisnicima usluga privrednih subjekata. U vezi s tim, ukazujemo da, prema opštim

¹³⁶ *Službeni glasnik RS*, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – odluka US, 113/2017 i 95/2018 – autentično tumačenje.

¹³⁷ Član 165. *Zakona o radu*.

¹³⁸ Član 179. *Zakona o radu*.

¹³⁹ Član 15. stav 3. *Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima*.

¹⁴⁰ *Službeni glasnik RS*, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – dr. zakon, 5/2015, 44/2018, 95/2018 i 91/2019.

¹⁴¹ Član 10. stav 1. *Zakona o privrednim komorama (Službeni glasnik RS*, br. 112/2015).

¹⁴² *Službeni glasnik RS*, br. 1/2006.

¹⁴³ Član 4. *Kodeksa poslovne etike*.

¹⁴⁴ Član 52. *Kodeksa poslovne etike*.

pravilima o odgovornosti za štetu, svaki poslodavac podleže odgovornosti za štetno postupanje svojih zaposlenih prema trećim licima na radu ili u vezi sa radom, što je jedan od posebnih vidova vanugovorne odgovornosti za drugoga.¹⁴⁵

S aspekta poštovanja etičkih standarda u radu i poslovanju privrednih subjekata važna je uloga Suda časti Privredne komore. Prema Statutu Privredne komore,¹⁴⁶ Sud časti odlučuje u postupku protiv članova komore i drugih privrednih subjekata zbog povreda dobrih poslovnih običaja i poslovnog morala u poslovnim odnosima, kao i povreda kojima se narušava jedinstvo tržišta. Izričito je propisano da se povredom dobrih poslovnih običaja mogu smatrati i postupci članova Komore kojima se nanosi šteta potrošačima. Nije, međutim, bliže određeno o kakvoj je šteti reč i da li njen osnov može, na primer, biti ponašanje zaposlenih koje se ogleda u vršenju psihičkog i drugih oblika nasilja prema deci od strane zaposlenih i radno angažovanih lica u privrednom subjektu.

Fizička lica – preduzetnici članovi su opštih udruženja preduzetnika, koji se upisuju u Registar Privredne komore Srbije.¹⁴⁷ Ova opšta udruženja preduzetnika usvajaju svoja pravila rada, a neka donose i svoje etičke kodekse kojima regulišu etička načela, pravila ponašanja i profesionalne standarde kojih su dužni da se pridržavaju članovi udruženja. Sadržina ovih etičkih kodeksa je različita, ali se etička pravila uglavnom odnose na očuvanje integriteta i poštovanja načela savesnosti i poštenja u radu.

Analiza pravila kojima je regulisano osnivanje privrednih subjekata i etički standardi njihovog rada pokazuju da poštovanje prava deteta, uključujući i pravo deteta na zaštitu od svih oblika nasilja u okviru poslovnog sektora nije na zadovoljavajućem nivou.

Poslednjih godina bilo je nekoliko inicijativa i projektnih aktivnosti u nevladinom sektoru koje su usmerene na podizanje svesti predstavnika poslovnog sektora koji realizuju aktivnosti sa decom kako bi se podstaklo uspostavljanje i unapređenje politike zaštite dece u okvirima nadležnosti i delatnosti kojima se bave. Tako je, na primer, Užički centar za prava deteta pokrenuo inicijativu za uspostavljanje saradnje sa biznis sektorom kako bi se uspostavili najviši standardi u zaštiti dece od nasilja i zlostavljanja u ovom sektoru, što, pored ostalog, uključuje, pružanje stručne, tehničke i organizacione podrške partnerima iz poslovnog sektora u dostizanju najviših standarda zaštite dece od nasilja i zlostavljanja u obavljanju delatnosti koja uključuje rad sa

decom, pružanje podrške u izradi internih akata u vezi sa zaštitom dece od nasilja i zlostavljanja, primeni procedura definisanih internim aktima, pružanje podrške u proceni rizika u okviru delatnosti partnera, obuke zaposlenih o zaštiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja i dr.¹⁴⁸

Jedna od mogućnosti delovanja u ovoj oblasti jeste dopuna Kodeksa poslovne etike pravilima koja bi sve članove Privredne komore Srbije čija delatnost podrazumeva rad sa decom obavezivala da ustanove pravila o selekciji i obuci svojih kadrova koji rade sa decom, kao i da usvoje zaštitne procedure i uputstva za rukovodioce, zaposlena i radno angažovana lica o postupanju u slučajevima sumnje da je dete u riziku od nasilja ili da je pretrpelo nasilje.

4.5 Propisi u oblasti kulture

Pravni okvir kulturne delatnosti čine brojni zakoni i podzakonski akti. Osnovni i opšti zakon jeste Zakon o kulturi,¹⁴⁹ kojim je utvrđen opšti interes u kulturi, način njegovog ostvarivanja, obavljanje kulturnih delatnosti, prava, obaveze i odgovornosti države, pokrajina i jedinica lokalne samouprave u kulturi, kao i uslovi za delovanje svih subjekata u kulturi.

Zakonom utvrđen opšti interes u kulturi, pored ostalog, obuhvata obezbeđivanje uslova za dostupnost kulturnih sadržaja, podsticanje dečijeg stvaralaštva i stvaralaštva za decu i mlade u kulturi, kao i podsticanje kulturnog i umetničkog stvaralaštva društveno osetljivih grupa.¹⁵⁰ Iako je u Srbiji nizak nivo participacije mladih u kulturnom životu,¹⁵¹ ipak su mnoga deca uključena u kulturni život, kao stvaraoci, konzumenti kulturnih sadržaja, članovi amaterskih kulturno-umetničkih društava i sl. Zakon o kulturi ne propisuje, međutim, posebna pravila koja bi se odnosila samo na decu i zaštitu njihovih prava, uključujući i pravo na zaštitu od svih oblika nasilja.

Zakonom nisu propisana posebna pravila o sprovođenju kulturnih programa subjekata u kulturi koji su namenjeni ili uključuju decu, a čiji su nosioci kulturne ustanove, udruženja u kulturi, umetnici, saradnici i drugi stručnjaci u kulturi.

Kada je reč o radu amaterskih kulturno-umetničkih društava, Zakon o kulturi upućuje na primenu odredaba Zakona o udruženjima,¹⁵² ali ovaj zakon, kao što je napred navedeno,

¹⁴⁵ Član 170. Zakona o obligacionim odnosima (*Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93 i *Službeni list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja).

¹⁴⁶ Član 65. Statuta Privredne komore (*Službeni glasnik RS*, br. 39/2016).

¹⁴⁷ Videti: Pravilnik o načinu vođenja registra opštih udruženja preduzetnika (*Službeni glasnik RS*, br. 39/2016).

¹⁴⁸ Šire: <http://ucpd.rs/portfolio-posts/monitoring-ostvarivanja-prava-deteta-u-procesu-pridruzivanja-srbije-evropskoj-uniji-copy-copy-2-copy-copy/>

¹⁴⁹ *Službeni glasnik RS*, br. 72/2009, 13/2016, 30/2016 – ispr. i 6/2020.

¹⁵⁰ Član 6. stav 1. tačke 14, 27. i 31. Zakona o kulturi.

¹⁵¹ Opačić, B., Subašić, B. (2016) Kulturne potrebe i navike građana Srbije. Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka.

¹⁵² Član 72. stav 1. Zakona o kulturi.

ne sadrži posebna pravila o zaštiti dece od štetnih postupaka, iako propisuje da deca starija od 14 godina mogu biti osnivači i članovi udruženja.

Kulturni programi i projekti kojima se ostvaruje javni interes u kulturi finansiraju se sredstvima iz budžeta Republike Srbije, budžeta autonomne pokrajine i budžeta jedinica lokalne samouprave, a dodeljuju se, po pravilu, na osnovu javnog konkursa, u skladu sa propisima kojima se uređuje kontrola državne pomoći i drugim zakonima.¹⁵³ Nije, međutim, predviđena mogućnost uvođenja posebnih uslova u pogledu obezbeđivanja sigurnog okruženja za decu koje subjekti u kulturi treba da zadovolje kada se konkurs odnosi na kulturne manifestacije u koje su uključena deca. Ti posebni uslovi bi svakako bili poželjni, posebno kada se radi o kulturnim programima namenjenim deci, koji podrazumevaju odvajanje dece od roditelja i kraći ili duži boravak u sredinama izvan porodičnog okruženja, kao što su kulturni kampovi, letnje škole i radionice i sl.

4.6 Propisi u oblasti turizma i ugostiteljstva

Oblast turizma u Republici Srbiji uređena je kroz više zakonskih propisa od kojih su najvažniji Zakon o turizmu i Zakon o ugostiteljstvu.

*Zakonom o turizmu*¹⁵⁴ propisana su načela uređivanja odnosa u oblasti turizma,¹⁵⁵ između ostalog, među načelima je i obezbeđivanje jedinstvenih standarda za pružanje usluga u turizmu; zaštita nacionalne ekonomije, korisnika turističkog proizvoda i turističkih profesija; poštovanje ljudskih prava i dostojanstva osoba sa invaliditetom, ravnopravnosti i zabrane diskriminacije u turizmu u skladu sa propisima kojima se sprečava diskriminacija osoba sa invaliditetom; načela sadržana u Etičkom kodeksu u turizmu Svetske turističke organizacije Ujedinjenih nacija.

Iako je Zakonom o turizmu, u domenu opštih načela, propisano samo poštovanje ljudskih prava i dostojanstva osoba sa invaliditetom, kao i ravnopravnost i zabrana diskriminacije osoba sa invaliditetom u turizmu, treba ukazati da je u Srbiji diskriminacija zabranjena po svim osnovima i da su svi dužni da poštuju zabranu diskriminacije, te da se ona odnosi i na sektor turizma. Međutim, iako je oblast turizma važna i sa aspekta prava deteta, ovaj zakon ne sadrži bilo kakve posebne odredbe koje se odnose na decu i zaštitu njihovih prava.

Zakonom o turizmu propisano je da se za obavljanje poslova promocije turizma, koordinacije aktivnosti turističkih organizacija, privrednih i drugih subjekata u turizmu na teritoriji Republike Srbije osniva Turistička organizacija Srbije¹⁵⁶ i propisani su poslovi koje ona obavlja.¹⁵⁷ Između ostalog, Turistička organizacija Srbije obavlja poslove promocije turizma Republike Srbije; koordinacije aktivnosti turističkih organizacija, privrednih i drugih subjekata u turizmu, koji deluju neposredno i posredno na promociji turizma; pripreme i realizacije godišnjih planova i programa promotivnih aktivnosti; istraživanje međunarodnog, domaćeg i prekograničnog tržišta u oblasti turizma; obezbeđivanja informativno-propagandnog materijala kojim se promovišu turističke vrednosti Republike Srbije (štampane publikacije, audio i video promotivni materijal, on line sredstva promocije – internet prezentacija, društvene mreže i prateće digitalne aktivnosti, suveniri, itd); saradnje sa nacionalnim turističkim organizacijama drugih zemalja, međunarodnim i regionalnim organizacijama u oblasti turizma i predlaganja mera za učešće u multinacionalnim i regionalnim programima i projektima promocije turizma; utvrđivanja jedinstvenih standarda uređenja, opreme i usluga u turističko-informativnim centrima na teritoriji Republike Srbije; izrade, učešća u izradi i realizaciji domaćih, međunarodnih i prekograničnih projekata iz oblasti turizma, odnosno iz oblasti komplementarnih turizmu (kultura, zaštita životne sredine, informisanje, ruralni razvoj i dr). Imajući u vidu širok krug ovlašćenja i poslova koje obavlja, može se konstatovati da Turistička organizacija Srbije treba da bude veoma značajan akter u vezi sa postavljanjem standarda zaštite prava deteta u turizmu.

Nadalje, značajan akter su i turističke agencije. Turistička agencija je definisana kao privredno društvo, preduzetnik ili drugo pravno lice koje obavlja delatnost turističkih agencija pod uslovima propisanim Zakonom o turizmu.¹⁵⁸ Između ostalog, propisano je da turistička agencija obavlja poslove organizovanja, realizovanja i prodaje putovanja učenika i studenata u inostranstvo radi učenja stranog jezika ili stručnog usavršavanja sa mogućnošću obavljanja privremenih i povremenih poslova.¹⁵⁹

Pored toga, *Pravilnikom o stručnom ispitu za turističkog vodiča i turističkog pratioca*,¹⁶⁰ između ostalog, propisani su sadržina stručnog ispita i uslovi koje osoba treba da ispunjava da bi mogla da polaže stručni ispit za turističkog vodiča i turističkog pratioca. Propisano je da se stručni ispit sastoji iz teorijskog i praktičnog dela,¹⁶¹ a teorijski deo se

¹⁵³ Član 10. Zakona o kulturi.

¹⁵⁴ *Službeni glasnik RS*, br. 17/2019 (u daljem tekstu: ZOT).

¹⁵⁵ Član 2. ZOT.

¹⁵⁶ Član 33. ZOT.

¹⁵⁷ Član 34. ZOT.

¹⁵⁸ Član 3. stav 1. tačka 27. ZOT.

¹⁵⁹ Član 52. stav 2. ZOT.

¹⁶⁰ *Službeni glasnik RS*, br. 102/15 i 6/2019.

¹⁶¹ Član 2. Pravilnika o stručnom ispitu za turističkog vodiča i turističkog pratioca.

sastoji od programa koji obuhvata predmete: ekonomika turizma, turistički resursi, agencijsko i hotelijersko poslovanje, društveno uređenje, turističku politiku i propise u turizmu, informativno-vodičku službu u turizmu, nacionalnu istoriju i strani jezik.¹⁶² Takođe, propisano je da stručni ispit može da polaže lice koje ima državljanstvo Republike Srbije, zna srpski jezik, ima najmanje srednje obrazovanje u četvorogodišnjem trajanju i aktivno zna jedan strani jezik, kao i državljanin države članice EU i Evropskog ekonomskog prostora koji zna srpski jezik i ima najmanje srednje obrazovanje u četvorogodišnjem trajanju.¹⁶³

Detaljniji uvid u teme koje se obrađuju u okviru navedenih predmeta za polaganje stručnog ispita pokazuje da nijedna tema koja se odnosi na prava deteta, odnosno, zaštitu prava deteta nije uključena u program polaganja stručnog ispita. Što se tiče uslova za polaganje stručnog ispita, nema garancija da osobe koje polože stručni ispit i budu radile kao turistički vodiči i turistički pratioci nisu lica koja su, na primer, ranije osuđivana za krivična dela zbog kojih nisu podobni da rade sa decom i slično.

*Posebni uzansama u turizmu*¹⁶⁴ uređuju se poslovni običaji koji nastaju iz ugovora o pružanju turističkih i ugostiteljskih usluga, a primenjuju se ukoliko su ih stranke ugovorile ili ako iz okolnosti proizlazi da su htele njihovu primenu. Poštenje i savesnost su osnovna načela kojih se stranke moraju pridržavati u ugovorima čiji su predmet turističke i ugostiteljske usluge. Posebnim uzansama u turizmu nisu propisane odredbe u vezi sa zaštitom prava deteta. Deca se spominju samo u kontekstu odobravanja popusta, koji je određen prema uzrastu deteta, a propisano je i da u slučaju sumnje, roditelj, odnosno, pratilac deteta je dužan da dokaže starost deteta verodostojnom ispravom.¹⁶⁵

*Zakonom o ugostiteljstvu*¹⁶⁶ propisano je da ugostiteljska delatnost jeste pružanje usluga smeštaja, pripremanje i usluživanje hrane, pića i napitaka, kao i pripremanje i dostavljanje hrane korisnicima za potrošnju na drugom mestu, koju ugostitelj obavlja u ugostiteljskom objektu, van ugostiteljskog objekta i pokretnom ugostiteljskom objektu, u skladu sa ovim zakonom i propisima donetim na osnovu ovog zakona.¹⁶⁷ Propisano je da se ne smatra obavljanjem ugostiteljske delatnosti, između ostalog, pružanje usluge smeštaja, pripremanja i usluživanja hrane, pića i napitaka zaposlenima i korisnicima u odmaralištima, ustanovama društvene brige o deci, starim licima, učenicima i studentima, zdravstvenim, socijalnim, obrazovno-vaspitnim i drugim sličnim ustanovama, ako usluge pružaju lica zaposle-

na u tim ustanovama.¹⁶⁸ Ni u ovom zakonu nema posebnih odredaba koje se odnose na zaštitu dece. Deca su spomenuta u članu 74. Zakona o ugostiteljstvu, u delu koji se odnosi na plaćanje boravišne takse, odnosno, na oslobađanje od plaćanja boravišne takse i umanjenje visine boravišne takse, u zavisnosti od uzrasta i razloga boravka u ugostiteljskom objektu. Nadzor nad primenom Zakona o ugostiteljstvu vrši ministarstvo nadležno za poslove turizma, a inspekcijski nadzor se vrši preko turističkih inspektora,¹⁶⁹ uključujući i ovlašćene inspektore jedinice lokalne samouprave.

Veoma je značajno u kontekstu zaštite prava deteta činjenica da Zakon o turizmu upućuje na Opšti etički kodeks Svetske turističke organizacije Ujedinjenih nacija,¹⁷⁰ kojim je propisano, između ostalog, da socijalni turizam, a posebno asocijativni turizam, koji olakšavaju široko rasprostranjeno raspolaganje slobodnim vremenom, putovanjima i odmorima, treba razvijati uz podršku vlasti, kao i da treba podsticati i olakšavati porodični turizam, turizam mladih, studentski turizam, turizam starijih ljudi i turizam za osobe sa invaliditetom.¹⁷¹ U ovom dokumentu, između ostalog, naglašeno je i da se zasniva, odnosno, da upućuje na odredbe UN Konvencije o pravima deteta.

Pored toga, Svetska turistička organizacija Ujedinjenih nacija usvojila je međunarodnu Okvirnu konvenciju o etici u turizmu (2019),¹⁷² što predstavlja veliki napredak ka cilju da globalni turizam postupa u skladu sa određenim etičkim principima. Nekoliko odredaba ove konvencije posebno se odnosi na decu. Propisano je da turističke aktivnosti moraju da poštuju ravnopravnost žena i muškaraca, da promovišu ljudska prava, a posebno individualna prava najranjivijih grupa, kao što su deca, stariji, osobe sa invaliditetom, etničke manjine i drugi (član 5.2). Dalje je propisano da eksploatacija ljudskih bića, posebno seksualna eksploatacija i posebno ako je u pitanju seksualna eksploatacija dece jeste u suprotnosti sa osnovnim ciljevima turizma i predstavlja njegovu negaciju. Zbog toga je neophodno, u skladu sa međunarodnim pravom, energično se boriti protiv toga, u saradnji sa svim državama i kažnjavati ih u skladu sa nacionalnim zakonodavstvima država odakle su učinioci i država u kojima su taj akt učinili, čak i kada je akt učinjen u inostranstvu (član 5.3). Na kraju, postoji i odredba koja se odnosi na medije i načine izveštavanja o problemu seksualne eksploatacije, uključujući i zabranu promovisanja seksualne eksploatacije u turizmu, na bilo koji način (član 9.6).

¹⁶⁸ Član 29. stav 1. Zakona o ugostiteljstvu.

¹⁶⁹ Član 80. Zakona o ugostiteljstvu.

¹⁷⁰ Svetska turistička organizacija (WTO), Opšti etički kodeks u turizmu, oktobar 1999, dostupno na: <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2019-11/serbia.pdf>

¹⁷¹ Član 7. st. 3-4. Opšteg etičkog kodeksa u turizmu.

¹⁷² Tekst konvencije dostupan na engleskom jeziku na: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421671>

¹⁶² Poslednja četiri predmeta se polažu na ispitu za turističkog pratioca.

¹⁶³ Član 10. ZOT.

¹⁶⁴ Službeni glasnik RS, br. 33/2001.

¹⁶⁵ Član 33. Posebnih uzansi u turizmu.

¹⁶⁶ Službeni glasnik RS, br. 17/2019.

¹⁶⁷ Član 3. Zakona o ugostiteljstvu.

4.7 Propisi u oblasti saobraćaja

Ova oblast je veoma široka i obuhvata sve vrste saobraćaja (drumski, železnički, avio saobraćaj), koji su regulisani brojnim propisima. Deca mogu biti korisnici različitih usluga u oblasti saobraćaja i u vezi sa saobraćajem.

Zakonom o prevozu putnika u drumskom saobraćaju¹⁷³ propisano je da se domaći javni prevoz putnika obavlja kao linijski prevoz, vanlinijski prevoz, poseban linijski prevoz i taksi prevoz.¹⁷⁴ U nadležnosti je jedinica lokalne samouprave da uređuju i obezbeđuju, u skladu sa zakonom, organizaciju i način obavljanja javnog prevoza putnika koji se obavlja na teritoriji jedinice lokalne samouprave i taksi prevoza.¹⁷⁵

Sa aspekta prava deteta, pitanje taksi prevoza je veoma važno, s obzirom da je propisano da se taksi vozilom ne mogu se prevoziti deca mlađa od šest godina bez punoletnog pratioca.¹⁷⁶ Taksi prevoz obavlja se na osnovu rešenja o odobravanju taksi prevoza koje izdaje opštinska ili gradska uprava, odnosno, uprava nadležna za poslove saobraćaja,¹⁷⁷ a odobrenje se izdaje privrednom društvu ili preduzetniku koji u registru privrednih subjekata ima registrovanu pretežnu delatnost „taksi prevoz” i koji ispunjava uslove u pogledu sedišta, vozača, vozila i poslovnog ugleda.

Vozač mora biti u radnom odnosu kod preduzetnika ili privrednog društva, dok u preduzetničkoj radnji uslove za vozača mora da ispunjava preduzetnik.¹⁷⁸ Po pitanju ispunjavanja uslova za vozača taksi vozila, između ostalog je propisano da vozač ne može biti lice koje je osuđeno na kaznu zatvora dužu od dve godine za krivično delo protiv života i tela, polne slobode, imovine, bezbednosti javnog saobraćaja, zdravlja ljudi i javnog reda i mira, dok traju pravne posledice osude, kao ni lice kome je izrečena zaštitna mera zabrane upravljanja motornim vozilom, dok traje izrečena mera.¹⁷⁹

Zahtev za izdavanje odobrenja podnosi se opštinskoj ili gradskoj upravi, odnosno, upravi nadležnoj za poslove saobraćaja, koja izdaje odobrenje za obavljanje taksi prevoza na teritoriji te jedinice lokalne samouprave, ukoliko privredno društvo ili preduzetnik ispunjavaju propisane uslove. Privredno društvo ili preduzetnik dužni su da u roku od 40 dana od dana prijema odobrenja, prijave početak obavljanja delatnosti organu nadležnom za registraciju privrednih subjekata, kao i da opštinskoj ili gradskoj upravi, odnosno,

upravi nadležnoj za poslove saobraćaja, dostave dokaze o ispunjenosti propisanih uslova, na osnovu čega se izdaje taksi dozvola za vozača i taksi dozvola za vozilo.¹⁸⁰ Nadalje je propisano da opštinska ili gradska uprava, odnosno, uprava nadležna za poslove saobraćaja, najmanje jednom u tri godine, vrši proveru ispunjenosti uslova za obavljanje taksi prevoza,¹⁸¹ te u odnosu na rezultat provere, može ukinuti odobrenje ako utvrdi da je taksi prevoznik prestao da ispunjava neki od uslova za obavljanje taksi prevoza.

Iako je pozitivno što je jedan od uslova za dobijanje dozvole za rad da osoba nije osuđena na kaznu zatvora, između ostalog, za krivično delo protiv života i tela ili polne slobode, nejasno je zašto se zakonodavac opredelio da propiše da je u pitanju kazna zatvora duža od dve godine. Zbog toga je neophodno izmeniti ove uslove i propisati da vozač taksija ne može biti lice koje je osuđeno na kaznu zatvora za ova krivična dela, bez naznačavanja visine kazne. Bilo bi, takođe, korisno da Zakon o prevozu putnika u drumskom saobraćaju izričito sadrži normu koja upućuje da vozač taksija ne može biti lice koje je upisano u posebnu evidenciju o licima osuđenim za krivična protiv polne slobode izvršenih prema maloletnim licima, dok traju posledice osude, koje traju 20 godina.¹⁸²

Zakonom o bezbednosti saobraćaja na putevima¹⁸³ propisano je da vozačku dozvolu, odnosno, u propisanim slučajevima, probnu vozačku dozvolu može dobiti lice koje je navršilo: 15 godina za kategoriju M, 16 godina za kategoriju F, AM i A1 i 17 godina za kategoriju B.¹⁸⁴ To znači da zaposleni u auto školama moraju da ispunjavaju određene uslove za rad sa decom, imajući u vidu da deca mogu pohađati obuke i polagati vozačke ispite za određene kategorije motornih vozila.

Za predavače teorijske obuke propisano je da moraju da ispunjavaju određene uslove i da imaju dozvolu (licencu) za predavača teorijske obuke. Između ostalog, kao jedan od uslova, propisano je da predavač teorijske obuke nije u poslednje četiri godine pravnosnažno osuđivan za krivična dela: teška dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja, iz grupe protiv života i tela, protiv službene dužnosti, kao i da se protiv njega ne vodi istraga za ova krivična dela, odnosno, nije podignuta optužnica za ova krivična dela.¹⁸⁵ Dozvolu (licencu) izdaje, obnavlja (na pet godina) i oduzima Agencija za bezbednost saobraćaja.¹⁸⁶

¹⁷³ Službeni glasnik RS, br. 68/2015, 41/2018, 44/2018 – dr. zakon, 83/2018, 317/2019 i 9/2020.

¹⁷⁴ Član 11. stav 1. Zakona o prevozu putnika u drumskom saobraćaju.

¹⁷⁵ Član 57. Zakona o prevozu putnika u drumskom saobraćaju.

¹⁷⁶ Član 91g stav 1. Zakona o prevozu putnika u drumskom saobraćaju.

¹⁷⁷ Član 87. Zakona o prevozu putnika u drumskom saobraćaju.

¹⁷⁸ Član 87b st. 5. i 6. Zakona o prevozu putnika u drumskom saobraćaju.

¹⁷⁹ Član 87b stav 2. Zakona o prevozu putnika u drumskom saobraćaju.

¹⁸⁰ Član 88. Zakona o prevozu putnika u drumskom saobraćaju.

¹⁸¹ Član 87d Zakona o prevozu putnika u drumskom saobraćaju.

¹⁸² Član 6. st. 3. Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima.

¹⁸³ Službeni glasnik RS, br. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 – odluka US, 55/2014, 96/2015 – dr. zakon, 9/2016 – odluka US, 24/2018, 41/2018 – dr. zakon, 87/2018, 23/2019 i 128/2020 – dr. zakon.

¹⁸⁴ Član 180. stav 1. tačke 1-3a Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima.

¹⁸⁵ Član 221. stav 2. tačka 5. Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima.

¹⁸⁶ Član 221. st. 3. i 4. Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima.

Nadalje je propisano da praktičnu obuku može da obavlja instruktor vožnje koji ispunjava propisane uslove i ima dozvolu (licencu) za instruktora vožnje.¹⁸⁷ Kao jedan od uslova, propisano je da instruktor vožnje nije u poslednje četiri godine pravnosnažno osuđivan za krivična dela: teška dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja, iz grupe protiv života i tela, protiv službene dužnosti, kao i da se protiv njega ne vodi istraga za ova krivična dela, odnosno, nije podignuta optužnica za ova krivična dela.¹⁸⁸ Dozvolu (licencu) izdaje, obnavlja (na pet godina) i oduzima Agencija za bezbednost saobraćaja.¹⁸⁹

Evidentno je da je neophodno dopuniti Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima tako što će se kao jedan od uslova za dobijanje licence za predavače teorijske obuke u auto školama i instruktore vožnje, propisati neosuđivanost za krivična dela protiv polne slobode.

4.8 Propisi i etički standardi u javnom sektoru

Deca su korisnici raznovrsnih usluga koje se pružaju u javnom sektoru, a javljaju se i kao stranke u ostvarivanju svojih prava pred državnim i drugim organima javne vlasti. Stoga su od značaja propisi kojima je regulisano postupanje pružalaca javnih usluga i službenika i nameštenika u organima javne vlasti.

*Zakon o državnim službenicima*¹⁹⁰ kao težu povredu radne dužnosti propisuje nedolično, nasilničko ili uvredljivo ponašanje prema strankama ili saradnicima.¹⁹¹ *Zakon o zaposlenima u autonomnim pokrajinama i jedinicama lokalne samouprave*¹⁹² takođe propisuje da nedolično, nasilničko ili uvredljivo ponašanje prema strankama ili saradnicima predstavlja težu povredu radne dužnosti.¹⁹³

*Zakon o zaposlenima u javnim službama*¹⁹⁴ reguliše prava, obaveze i odgovornosti iz radnog odnosa zaposlenih, odnosno prava i obaveze po osnovu rada u javnim službama koje je osnovala Republika Srbija, autonomna pokrajina, opština, grad ili gradska opština. Zakon nalaže profesionalno i primereno postupanje prema korisnicima javnih uslu-

ga zaposlenih i drugih radno angažovanih lica.¹⁹⁵ Kao teža povreda radne obaveze, odnosno discipline propisano je nedolično, nasilničko ili uvredljivo ponašanje prema korisnicima usluga javne službe ili zaposlenima,¹⁹⁶ pri čemu takva ponašanja nisu bliže opisana.

Ponašanje prema strankama službenika i nameštenika u državnim organima i službama i organima i službama autonomne pokrajine i lokalne samouprave regulisano je etičkim kodeksima, čije kršenje predstavlja osnov za utvrđivanje odgovornosti. *Kodeks ponašanja državnih službenika*,¹⁹⁷ u odeljku „Ophođenje sa strankama”, propisuje da je državni službenik dužan da postupa profesionalno, ljubazno i pristojno, zainteresovano i strpljivo, posebno sa neukom strankom, da pruža blagovremene i tačne podatke i informacije i sl. Jedna od dužnosti jeste i dužnost da sa posebnom pažnjom postupa prema osobama s invaliditetom i poštuje ličnost i dostojanstvo stranke. Identične dužnosti su utvrđene i *Kodeksom ponašanja službenika i nameštenika u organima Autonomne pokrajine Vojvodine*.¹⁹⁸ Ni u jednom do ovih etičkih kodeksa nema posebnih pravila o načinu ophođenja prema deci strankama i korisnicima usluga. Pojedine lokalne samouprave donele su svoje etičke kodekse o ponašanju zaposlenih u organima i javnim službama, ali ni ovi kodeksi ne sadrže posebna pravila o načinu ophođenja zaposlenih prema deci strankama i korisnicima usluga.

4.9 Drugi propisi

Privredni subjekti i udruženja javljaju se i kao učesnici u postupku javnih nabavki, kao proizvođači i pružaoci raznovrsnih usluga, uključujući i društvene i druge posebne usluge koje se finansiraju sredstvima javnih naručilaca.¹⁹⁹ Kada je reč o javnim nabavkama usluga koje se pružaju deci ili uključuju rad sa decom, Zakon o javnim nabavkama ne propisuje posebne uslove za ponuđače koji se tiču postojanja određenih mehanizama za sprečavanje kršenja prava deteta i nasilja nad decom. To važi i kada su u pitanju javne nabavke zdravstvenih usluga, usluga socijalne zaštite i usluga u oblasti kulture, u pogledu čije nabavke naručilac može da pravo učešća rezerviše za određene organizacije.²⁰⁰

¹⁸⁷ Član 224. stav 1. Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima.

¹⁸⁸ Član 224. stav 2. tačka 3. Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima.

¹⁸⁹ Član 224. st. 3. i 4. Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima.

¹⁹⁰ *Službeni glasnik RS*, br. 79/2005, 81/2005 – ispr., 83/2005 – ispr., 64/2007, 67/2007 – ispr., 116/2008, 104/2009, 99/2014, 94/2017, 95/2018 i 157/2020.

¹⁹¹ Član 109. stav 1. tačka 14. Zakona o državnim službenicima.

¹⁹² *Službeni glasnik RS*, br. 21/2016, 113/2017, 95/2018 i 113/2017 – dr. zakon.

¹⁹³ Član 138. stav 1. tačka 15. Zakon o zaposlenima u autonomnim pokrajinama i jedinicama lokalne samouprave.

¹⁹⁴ *Službeni glasnik RS*, br. 113/2017, 95/2018 i 86/2019.

¹⁹⁵ Član 8. Zakon o zaposlenima u javnim službama.

¹⁹⁶ Član 143. stav 1. tačka 15. Zakon o zaposlenima u javnim službama.

¹⁹⁷ *Službeni glasnik RS*, br. 29/2008, 30/2015, 20/2018, 42/2018, 80/2019 i 32/2020.

¹⁹⁸ *Službeni list AP Vojvodine*, br. 18/2019.

¹⁹⁹ Član 3 Zakona o javnim nabavkama.

²⁰⁰ Član 76. Zakona o javnim nabavkama.

Zakon o javnim nabavkama ne ostavlja mogućnost javnim naručiocima roba i usluga da sami definišu posebne uslove koje bi ponuđači trebalo da ispune kada su predmet javne nabavke usluge namenjene deci ili koje podrazumevaju rad sa decom. Među ovim uslugama su društvene i druge posebne usluge, čiji su korisnici često upravo deca, kao što su usluge obezbeđenja osoblja za negu, usluge posredovanja za radnu snagu u domaćinstvu, usluge agencijskog osoblja za domaćinstvo, usluge kancelarijskog osoblja za domaćinstvo, osoblje za rad na određeno vreme u domaćinstvu, usluge pomoći u kući i usluge u domaćinstvu i sl.²⁰¹ Jedan od takvih uslova koji bi naručioci mogli da propišu za ponuđače ovih usluga mogao bi, na primer, da bude postojanje internih mehanizama ponuđača za prevenciju nasilja prema deci kroz odgovarajuću selekciju i edukaciju angažovanog osoblja i način postupanja u slučajevima sumnje na nasilje prema detetu.

Jedan od korisnih alata za smanjenje rizika od povrede prava sadržan je u *Zakonu o rodnoj ravnopravnosti*.²⁰² Naime, ovaj zakon propisuje obavezu organa javne vlasti da usvoje plan upravljanja rizicima od povrede principa rodne ravnopravnosti, koji se donosi posle procene rizika od povrede ovog principa.²⁰³ Zakonom je regulisan sadržaj plana upravljanja rizicima, koji uključuje navođenje oblasti i procesa koji su naročito rizični za povredu principa rodne ravnopravnosti i procenu stepena rizika, preventivne mere kojima se otklanjaju rizici i rokove za njihovo preduzimanje, kao i podatke o licima odgovornim za sprovođenje mera iz plana upravljanja rizicima.²⁰⁴ Nadležno ministarstvo pravilnikom treba da bliže uredi izradu, sprovođenje i izveštavanje o planu upravljanja rizicima.²⁰⁵ Ovaj mehanizam upravljanja rizicima može biti inspiracija za kreiranje odgovarajućeg mehanizma za upravljanje rizicima od kršenja prava dece, uključujući i nasilja prema deci.

²⁰¹ Videti Prilog br. 4. Zakona o javnim nabavkama.

²⁰² *Službeni glasnik RS*, br. 52/ 2021.

²⁰³ Član 19. Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

²⁰⁴ Član 20. Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

²⁰⁵ Član 21. Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

5 PREPORUKE

- 1 Prema Zakonu o sportu, stručno-vaspitni rad sa decom mogu obavljati samo sportski stručnjaci koji imaju odgovarajuće više ili visoko obrazovanje u oblasti fizičkog vaspitanja i sporta ili koji su pored osnovne stručne osposobljenosti, posebno stručno osposobljeni za stručni rad sa decom, ali su pojmom „dete“ obuhvaćena samo deca mlađa od 16 godina. Potrebno je da se pojam „dete“ redefiniše tako da obuhvata sve osobe mlađe od 18 godina koje nisu zakonski ili sudski emancipovane.
- 2 Deklarativne zakonske norme o zabrani nasilja prema deci u kontekstu sporta treba razraditi i operacionalizovati usvajanjem Pravilnika o bližim uslovima o načinima prepoznavanja oblika zlostavljanja, zloupotrebe, diskriminacije i nasilja nad decom u sportu.
- 3 Usvojiti poseban protokol za zaštitu dece i mladih u sportskim i rekreativnim aktivnostima kojima će se utvrditi procedure koje se u sportskim organizacijama primenjuju u cilju obezbeđivanja sigurnog okruženja za decu, smanjenja rizika i preveniranja svih vidova nasilja nad decom, kao i blagovremenog i delotvornog reagovanja u slučajevima sumnje na nasilje.
- 4 Propisati da su ustanovljeni mehanizmi i procedure za sprečavanje nasilja nad decom u kontekstu sporta od strane sportskih organizacija čiji se godišnji i posebni programi od javnog interesa (su)finansiraju sredstvima iz budžeta, a odnose se na sportske aktivnosti koje uključuju decu, neophodan uslov za dodeljivanje sredstava.
- 5 U opšti deo plana stručnog usavršavanja za sportska zanimanja trener u sportu, instruktor u sportu i organizator rekreacije u sportu uvrstiti sadržaje koji se specifično odnose na rad sa decom i sprečavanje nasilja i zloupotrebe dece u kontekstu sporta.
- 6 Aktima sportskih saveza u oblasti sportske rekreacije i sporta bliže razraditi norme o zabrani zloupotrebe, zlostavljanja i nasilja i propisati sankcije za kršenje ove zabrane, kao i načine prepoznavanja, prijavljivanja i reagovanja u slučajevima sumnje na nasilje prema deci uključenoj u rekreativne aktivnosti.
- 7 Pravilnik o licenciranju sportskih stručnjaka u oblasti rekreacije i fitnesa dopuniti odredbama o posebnim uslovima za sportske stručnjake koji rade sa decom uključenom u ovu vrstu aktivnosti.
- 8 Dopuniti Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima odredbom kojom se, kao jedna od posledica pravnosnažne osude lica za krivično delo protiv polne slobode maloletnika, uvodi zabrana osnivanja i učlanjivanja u udruženja čije su aktivnosti vezane za rad sa decom. Saglasno tome dopuniti Zakon o udruženjima isključivanjem mogućnosti da ova lica budu osnivači i članovi udruženja čije su aktivnosti vezane za rad sa decom.
- 9 Zakonom o udruženjima propisati obavezu udruženja koja u svoje aktivnosti uključuju decu da uspostave interne procedure za sprečavanje i zaštitu dece od nasilja od strane članova udruženja.

- 10 Inicirati donošenje opšteobavezujućeg etičkog kodeksa organizacija civilnog društva koje u svoje aktivnosti uključuju decu, kojim bi se uredila pravila ponašanja prema deci i propisala pravila delovanja u cilju sprečavanja i zaštite dece od svih oblika nasilja.
- 11 Dopuniti Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima odredbom kojom se, kao jedna od posledica pravnosnažne osude lica za krivično delo protiv polne slobode maloletnika, uvodi zabrana osnivanja i članstva u upravnom odboru zadužbina i fondacija čiji su ciljevi usmereni na brigu o deci i mladima. U skladu s tim dopuniti Zakon o zadužbinama i fondacijama.
- 12 Dopuniti Zakon o volontiranju odredbama kojima se propisuje uslov da organizatori volontiranja mogu biti samo oni koji imaju propisane interne procedure za sprečavanje i zaštitu prava deteta. Saglasno tome, ministarstvo nadležno za rad zahtevalo bi od pravnih lica (privrednih društava i javnih preduzeća) koja se javljaju kao organizatori volontiranja da uz program volontiranja, dostave procedure o zaštiti prava deteta, ukoliko su korisnici volontiranja deca i/ili ukoliko su volonteri osobe mlađe od 18 godina.
- 13 Propisati da je obuka za volontere koji rade sa decom obavezna i da program obuke mora da sadrži teme koje se tiču zaštite prava deteta.
- 14 Detaljnije urediti uslove za volontiranje za decu mlađu od 15 godina i propisati da je za volontere mlađe od 15 godina obavezna obuka, koja će uključiti teme u vezi sa zaštitom prava deteta, prilagođena njihovom uzrastu.
- 15 Dopuniti Kodeks poslovne etike specifičnim pravilima o načinu ponašanja zaposlenih i radno angažovanih lica prema deci – korisnicima usluga i pravilom o obavezi članova Privredne komore Srbije čija delatnost podrazumeva rad sa decom da ustanove pravila o selekciji i obuci svojih kadrova koji rade sa decom, kao i da usvoje zaštitne procedure i uputstva za rukovodioce, zaposlena i radno angažovana lica o postupanju u slučajevima sumnje da je dete u riziku ili da je izloženo nasilju. Saglasno tome inicirati dopunu etičkih kodeksa opštih udruženja preduzetnika.
- 16 Dopuniti Zakon o kulturi posebnim pravilima o zaštiti prava deteta, uključujući i pravo na zaštitu od svih oblika nasilja u sprovođenju kulturnih programa i aktivnosti koje uključuju decu.
- 17 Propisati da je postojanje internog mehanizma i procedura za sprečavanje i zaštitu dece od nasilja uslov za (su)finansiranje iz budžeta kulturnih ustanova i programa i projekata kojima se ostvaruje javni interes u kulturi, a koji uključuju decu.
- 18 Pristupiti Okvirnoj konvenciji o etici u turizmu Svetske turističke organizacije Ujedinjenih nacija (2019).
- 19 U okviru Turističke organizacije Srbije usvojiti protokol, obavezujući za sve turističke organizacije, kojim se utvrđuju procedure za sprečavanje i zaštitu dece od svih oblika nasilja tokom turističkog putovanja, što uključuje kriterijume za regrutovanje osoblja, pravila ponašanja prema deci, prijavljivanje nasilja i postupanje u incidentnim slučajevima.
- 20 Izraditi i široko distribuirati materijale za podizanje svesti o potrebi posebnih procedura za zaštitu dece.
- 21 Uključiti teme koje se odnose na zaštitu dece u program polaganja ispita za turističke vodiče i turističke pratioce.
- 22 Propisati da je uslov za polaganje ispita za turističke vodiče i turističke pratioce neosuđivanost za krivična dela sa elementom nasilja izvršena prema deci.
- 23 Izmeniti uslove propisane Zakonom o prevozu putnika u drumskom saobraćaju u vezi sa ispunjavanjem uslova za dobijanje dozvole za taksi prevoz (vozači taksi vozila), tako što će se propisati da vozač taksi vozila ne može biti osoba koja je osuđena na kaznu zatvora za krivično delo protiv života i tela i polne slobode, bez propisivanja visine zatvorske kazne. Takođe, dopuniti ove uslove u Zakonu o prevozu putnika u drumskom saobraćaju, tako da se izričito propiše da vozač taksija ne može biti lice koje je upisano u posebnu evidenciju o licima osuđenim za krivična dela protiv polne slobode izvršenih prema maloletnim licima, dok traju posledice osude.
- 24 Dopuniti Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima tako što će se kao jedan od uslova za dobijanje licence za predavače teorijske obuke u auto školama i instruktore vožnje, propisati neosuđivanost za krivična dela protiv polne slobode.
- 25 Dopuniti Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima odredbom da državni i drugi organi koji izdaju dozvole za rad, odobrenja, licence i slično, moraju da zatraže podatak iz posebne evidencije koja se vodi u skladu sa ovim zakonom,

ukoliko je u pitanju izdavanje dozvola, odobrenja ili licenci za rad osobama (pravnim i fizičkim licima) koji u vršenju posla dolaze, odnosno, mogu doći u kontakt sa maloletnim licima. Takođe, potrebno je precizirati zakonsku normu, tj. jasno propisati da preduzetnik, kao fizičko lice, čija delatnost uključuje rad sa decom, mora prilikom upisa u Registar preduzetnika, koji vodi Agencija za privredne registre, podneti dokaz da nije upisano u posebnu evidenciju o licima osuđenim za krivična dela protiv polne slobode izvršenih prema maloletnim licima.

- 26 Dopuniti etičke kodekse ponašanja državnih službenika, službenika i nameštenika u organima AP Vojvodine pravilima o načinu ophođenja prema deci strankama i korisnicima usluga. Takva pravila uneti i u model etičkog kodeksa službenika u organima uprave jedinica lokalne samouprave.
- 27 Dopuniti zakon o javnim nabavkama odredbama kojima se propisuje da ponuđači usluga koje se pružaju deci ili uključuju rad sa decom mogu biti samo subjekti koji imaju razrađene interne mehanizme za sprečavanje i zaštitu dece od nasilja.

ANALIZA
PRAVNOG OKVIRA
RADA I POSLOVANJA
PRAVNIH SUBJEKATA
ČIJA DELATNOST
UKLJUČUJE DECU

U KONTEKSTU SPREČAVANJA
I ZAŠTITE DECE OD NASILJA,
SEKSUALNE EKSPLOATACIJE
I ZLOSTAVLJANJA